

Lakivaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle suullisen todistelun tallentamista ja vastaanottamista yleisissä tuomioistuimissa koskevan lainsäädännön uudistamiseksi

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle suullisen todistelun tallentamista ja vastaanottamista yleisissä tuomioistuimissa koskevan lainsäädännön uudistamiseksi (HE 133/2021 vp): Asia on saapunut lakivaliokuntaan mietinnön antamista varten. Asia on lisäksi lähetetty perustuslakivaliokuntaan lausunnon antamista varten.

Lausunto

Asiasta on annettu seuraava lausunto:

- perustuslakivaliokunta PeVL 43/2021 vp

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- lainsäädäntöneuvos Jukka Siro, oikeusministeriö
- apulaisoikeusasiamies Pasi Pölönen, eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
- johtaja Pasi Kumpula, Tuomioistuinvirasto
- erityisasiantuntija Inka Grönqvist, Tuomioistuinvirasto
- oikeusneuvos Jukka Sippo, korkein oikeus
- presidentti Asko Vältimä, Helsingin hovioikeus
- laamanni Ilkka Lahtinen, Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus
- erikoissyöttäjä Antti Sundberg, Syyttäjälaitos
- järjestelmäpäällikkö Mikko Saunamäki, Oikeusrekisterikeskus
- IT-suunnittelija Anniina Sohkanen, Oikeusrekisterikeskus
- asianajaja Jarkko Männistö, Suomen Asianajajaliitto
- kärjätuomari Samuli Yli-Rahnasto, Suomen tuomariliitto ry
- oikeuspsykologian dosentti (HY), tutkija (Åbo Akademi) Julia Korkman
- professori Mikko Vuorenperä

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Rovaniemen hovioikeus
- Pohjanmaan kärjäoikeus
- markkinaoikeus

Valiokunnan mietintö LaVM 16/2021 vp

- Etelä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri
- Valtion tieto- ja viestintätekniikkakeskus
- Rikosuhripäivystys

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi oikeudenkäymiskaarta sekä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettua lakia, oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annettua lakia, elinkautisvankien vapauttamismenettelystä annettua lakia, oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annettua lakia ja turvatarkastuksista tuomioistuimissa annettua lakia.

Esityksellä toteutettaisiin pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelmaa, jonka mukaan oikeudenkäynneissä näytön vastaanottaminen keskitetään käräjäoikeuksiin niin, että todistelu taltioidaan hovioikeuskäsittelyä varten.

Esityksen mukaan käräjäoikeudessa vastaanotettavasta suullisesta todistelusta tehtäisiin kuva- ja äänitallenne. Jos asiassa haettaisiin muutosta, hovioikeus ja korkein oikeus ottaisivat suullisen todistelun lähtökohtaisesti vastaan tältä tallenteelta, eikä todistajia ja muita oikeudenkäynnissä kuulusteltavia henkilöitä kutsuttaisi esittämään kertomustaan uudelleen. Eräissä tilanteissa suullinen todistelu voitaisiin esittää pääkäsittelyssä siihen viittaamalla siten, että muutoksenhakutuomioistuin perehtyisi todisteluun asianosaisten ja yleisön läsnä olematta. Lisäksi tehtäisiin eräitä muita muutoksia suullisen todistelun vastaanottamistapaan.

Esityksen tavoitteena on parantaa muutoksenhaussa tapahtuvan näytön arvioinnin oikeellisuutta, tehostaa muutoksenhakumenettelyä sekä vähentää muutoksenhausta asianosaisille ja todistajille aiheutuvia kustannuksia ja muuta haittaa. Lisäksi esityksellä pyritään vahvistamaan hovioikeuden roolia käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta kontrolloivana tuomioistuimena siirtämällä oikeudenkäynnin painopistettä entistä enemmän käräjäoikeuteen. Samalla edistettäisiin tietotekniikan hyödyntämistä oikeudenkäyntimenettelyssä.

Esitys liittyy valtion vuoden 2022 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan laissa erikseen säädettävänä ajankohtana.

VALIOKUNNAN YLEISPERUSTELUT

Yleistä

Esityksessä ehdotetaan uudistettavaksi tapa, jolla käräjäoikeudessa esitetty suullinen todistelu tallennetaan ja otetaan mahdollisessa muutoksenhaussa vastaan. Käräjäoikeudessa vastaanotetun suullisen todistelun tallentaminen kuva- ja äänitallenteelle ja vastaanottaminen muutoksenhakutuomioistuimissa tältä tallenteelta on sekä periaatteellisesti että käytännön kannalta merkittävä

Valiokunnan mietintö LaVM 16/2021 vp

uudistus, joka on ollut toistuvasti esillä 2000-luvulla. Esityksen perusteluissa kuvataan asian taustaa ja valmistelua (s. 4 ja 5).

Myös lakivaliokunta on pitkään kiinnittänyt huomiota uudistuksen tarpeen ja mahdollisuuksien selvittämiseen. Eduskunnassa tehtiin vuonna 2009 lakialoite, jossa esitettiin, että käräjäoikeuksissa todistelutarkoituksessa kuultujen henkilöiden lausunnoista tehtäisiin kuva- ja äänitallenne, jota hovioikeus käyttäisi pääkäsitelyssä todistelun uskottavuusarvioinnin perusteena (LA 63/2009 vp). Uudistusta ei kuitenkaan voitu toteuttaa lakialoitteen pohjalta, koska lakivaliokunta katsoi, että näin merkittävä uudistus edellytti erillistä lainvalmistelua, jossa huolellisesti arvioidaan uudistuksen tarve ja toteuttamismahdollisuudet sekä sen taloudelliset ja muut vaikutukset. Lakivaliokunta piti kyseisten seikkojen selvittämistä kuitenkin tärkeänä (LaVM 4/2010 vp, s. 9).

Jatkokäsittelylupajärjestelmän laajentamisen yhteydessä vuonna 2014 lakivaliokunta kiinnitti jälleen huomiota käräjäoikeudessa vastaanotetun todistelun tallentamiseen ja kiirehti sitä koskevan selvityksen tekemistä (LaVM 24/2014 vp, s. 5—6). Eduskunta hyväksyi lakivaliokunnan ehdotuksesta lausuman, jonka mukaan eduskunta edellyttää, että hallitus joutuisasti selvittää tarpeen ja mahdollisuudet ottaa käyttöön järjestelmä, jossa suullinen näyttö otetaan muutoksenhakutuomioistuimessa vastaan käräjäoikeudessa tehdyn kuva- ja äänitallenteen avulla (EV 308/2014 vp — HE 246/2014 vp).

Nyt käsiteltävän esityksen mukaan käräjäoikeudessa vastaanotettavasta suullisesta todistelusta tehdään kuva- ja äänitallenne. Jos asiassa haetaan muutosta, hovioikeus ja korkein oikeus ottavat käräjäoikeudessa vastaanotetun suullisen todistelun vastaan tältä tallenteelta. Käräjäoikeudessa kuulusteltuja todistajia ja muita henkilöitä ei enää kutsuta hovioikeuteen eikä korkeimpaan oikeuteen esittämään kertomustaan uudelleen.

Tästä lähtökohdasta voidaan esityksen mukaan poiketa kahdessa tilanteessa. Erityisestä syystä käräjäoikeudessa kuulusteltu henkilö voidaan kutsua muutoksenhakutuomioistuimeen esittämään kertomuksensa kokonaan uudelleen. Silloin kuva- ja äänitallennetta ei katsota. Lisäksi silloin, kun se on tarpeen asian selvittämiseksi, käräjäoikeudessa kuulustellulle henkilölle voidaan esittää kuva- ja äänitallenteen katsomisen jälkeen lisäkysymyksiä joistakin sellaisista asioista, joista hän ei ole kertonut tallennetulla kertomuksellaan.

Esityksen mukaan kuva- ja äänitallenne katsotaan muutoksenhakutuomioistuimessa asianosaisten ja mahdollisen yleisön läsnä ollen. Jos muutoksenhakutuomioistuin pitää sitä soveliaana, suullinen todistelu voidaan kuitenkin esittää pääkäsitelyssä vain viittaamalla siihen. Silloin muutoksenhakutuomioistuin perehtyy kuva- ja äänitallenteeseen asianosaisten ja yleisön läsnä olematta.

Muutoksenhakutuomioistuinten lisäksi käräjäoikeus voi eräissä tilanteissa ottaa suullista todistelua vastaan samassa asiassa aikaisemmin tekemältään kuva- ja äänitallenteelta. Näin voi olla esimerkiksi silloin, kun asia palautetaan käräjäoikeuteen.

Esityksessä ehdotetaan lisäksi eräitä uudistusta tukevia muutoksia oikeudenkäyntimenettelyyn.

Valiokunnan mietintö LaVM 16/2021 vp

Perustuslakivaliokunta on antanut esityksestä lausunnon (PeVL 43/2021 vp). Perustuslakivaliokunnan mukaan lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

Esityksen mukaan sen tavoitteena on parantaa muutoksenhaussa tapahtuvan näytön arvioinnin oikeellisuutta, tehostaa muutoksenhakumenettelyä sekä vähentää muutoksenhausta asianosaisille ja todistajille aiheutuvia kustannuksia ja muuta haittaa (s. 17). Lisäksi esityksellä pyritään vahvistamaan hovioikeuden roolia käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta kontrolloivana tuomioistuimena siirtämällä oikeudenkäynnin painopistettä entistä enemmän käräjäoikeuteen. Samalla edistetään tietotekniikan hyödyntämistä oikeudenkäyntimenettelyssä.

Lakivaliokunta pitää esitystä ja sen tavoitteita lähtökohtaisesti perusteltuina. Muutoksenhakutuomioistuimen käytössä olevan suullisen todistelun laadun ja siten ihmisten oikeusturvan parantaminen on tärkeää. Uudistuksen myötä hovioikeuden ja korkeimman oikeuden käytettävissä oleva näyttö on nykyiseen verrattuna tuoreempaa ja parempaa. On myös merkityksellistä, että esimerkiksi rikosasioissa asianomistajat ja todistajat välttyvät uudistuksen myötä yleensä kohtaamasta syytettyä toistamiseen.

Hallituksen esityksessä selostetuista syistä sekä saamansa selvityksen perusteella lakivaliokunta pitää esitystä tarpeellisena ja tarkoituksenmukaisena. Lakivaliokunta puoltaa hallituksen esitykseen sisältyvien lakiehdotusten hyväksymistä seuraavin huomioin ja muutosehdotuksin.

Lisä- ja uudelleenkuulusteluiden kynnykset

Hallituksen esityksen mukaan käräjäoikeudessa kuulusteltuja henkilöitä ei lähtökohtaisesti kuulustella henkilökohtaisesti uudelleen hovioikeudessa ja korkeimmassa oikeudessa. Tästä on kaksi poikkeusta, uudelleenkuulustelu ja lisäkuulustelu. Niistä säädetään ehdotetussa oikeudenkäymiskaaren 26 luvun uudessa 15 a §:ssä (1. lakiehdotus).

Uudelleenkuulustelulla tarkoitetaan käräjäoikeudessa kuulustellun henkilön kuulustelua muutoksenhakutuomioistuimessa kokonaan uudelleen, aivan kuin mitään kuva- ja äänitallennetta ei olisi käräjäoikeudessa tehty. Sen edellytys on "erityinen syy". Lisäkuulustelulla tarkoitetaan puolestaan uusien kysymysten esittämistä tällaiselle henkilölle sen jälkeen, kun hänen käräjäoikeudessa esittämänsä kertomus on otettu hovioikeudessa vastaan kuva- ja äänitallenteelta. Sen edellytys on "tarpeellisuus" asian selvittämisen kannalta.

Lakivaliokunta on hallituksen esitystä käsitelleessään arvioinut edellä mainittuja kuulustelujen kynnyksiä. Valiokunta toteaa, että lisä- ja uudelleenkuulustelujen kynnyksen oikean korkeuden määrittäminen on lakiehdotusten keskeisimpiä kysymyksiä.

Saamaansa selvitystä arvioituaan lakivaliokunta toteaa, että liian alhaiset kynnykset voivat johtaa tarpeettomaan suullisen todistelun vastaanottamiseen muutoksenhakuasteessa ja haitata esityksen tavoitteiden saavuttamista. Sillä voi olla vaikutusta myös hovioikeuksien resursseihin ja käsittelyaikoihin.

Valiokunnan mietintö LaVM 16/2021 vp

Toisaalta liian korkea kynnys voi johtaa siihen, etteivät hovioikeus ja korkein oikeus saa tietoonsa kaikkea merkityksellistä todistelua. Se voi vaikeuttaa aineellisesti oikean ratkaisun saavuttamista. Lisäksi se saattaa rohkaista liian perinpohjaiseen todistajankuulusteluun käräjäoikeudessa.

Tällä hetkellä suullisen todistelun vastaanottamiselle hovioikeudessa ei ole hallituksen esityksessä esitettävän kaltaista rajoitusta. Kaikki vedottu ja merkityksellinen suullinen todistelu otetaan hovioikeudessa lähtökohtaisesti vastaan uudelleen. Hallituksen esitys muuttaa siten joka tapauksessa nykytilaa selvästi.

Hallituksen esitystä ja saamansa selvitystä kokonaisuutena arvioituaan lakivaliokunta pitää esityksessä ehdotettua lisäkuulustelun kynnystä tältä osin perusteltuna.

Uudelleenkuulustelun kynnyksen osalta valiokunta katsoo, että kynnyksen korottaminen esityksessä ehdotettua "erityistä syytä" korkeammalle voisi tehdä soveltamiskäytännöstä liian ankaran. Perustuslakivaliokunta on esityksestä antamassaan lausunnossa (PeVL 43/2021 vp, s. 2 ja 3) viitannut uudelleenkuulustelun edellytyksenä olevaan erityisen syyn edellytykseen ja todennut, että säännöksen sanamuodon perusteella esityksessäkin ehdotettu kynnys uudelleenkuulustelemiselle on varsin korkea.

Lausunnossaan (PeVL 43/2021 vp, s. 3) perustuslakivaliokunta toteaa, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 3 kohdan d alakohdan mukaan jokaisella rikoksesta syytetyllä on oikeus kuulustella tai kuulustelluttaa todistajia, jotka kutsutaan todistamaan häntä vastaan, ja saada hänen puolestaan esiintyvät todistajat kutsutuiksi ja kuulustelluiksi samoissa olosuhteissa kuin häntä vastaan todistamaan kutsutut todistajat. Tämä oikeus kuuluu myös perustuslaissa mainittuihin oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeisiin (HE 309/1993 vp, s. 74, PeVL 39/2014 vp, s. 2/II, PeVL 31/2005 vp, s. 4/II). Perustuslakivaliokunta on suhtautunut pidättyvästi sääntelyyn, jossa rikosasian vastaajan kuulusteluoikeutta pääkäsittelyssä rajoitetaan, mutta pitänyt joissakin erityistapauksissa mahdollisena rajoittaa kuulusteluoikeutta alioikeusvaiheessakin (PeVL 39/2014 vp, s. 3 ja 4).

Lausunnossaan perustuslakivaliokunta korostaa sitä hallituksen esityksessäkin (s. 74) mainittua seikkaa, että arvioitaessa erityisen syyn käsillä oloa tulee ottaa huomioon Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artikla ja sitä koskeva ratkaisukäytäntö. Lakivaliokunta yhtyy perustuslakivaliokunnan edellä todettuun näkemykseen ja katsoo perustuslakivaliokunnan tavoin, että uudelleenkuulustelu on toimitettava, jos oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin turvaaminen sitä edellyttää.

Edellä selostetun valossa sekä hallituksen esitystä ja saamaansa selvitystä kokonaisuutena arvioituaan lakivaliokunta katsoo, että uudelleenkuulustelun edellytyksenä oleva kynnys "erityinen syy" on asianmukainen.

Kuten lakivaliokunta on edellä todennut, lisä- ja uudelleenkuulustelujen kynnykset ovat uudistuksen keskeisimpiä kysymyksiä. Sen vuoksi uudistuksen vaikutuksia on tärkeää seurata nimenomaan tästä näkökulmasta. Vaikka valiokunta pitää hallituksen esityksessä ehdotettuja lisä- ja uudelleenkuulustelujen kynnyksiä perusteltuina, niitä on tarvittaessa syytä arvioida uudelleen, jos se osoittautuu aiheelliseksi oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin turvaamiseksi taikka esimerkiksi hovioikeuksien resursseihin tai käsittelyaikoihin liittyvistä syistä.

Valiokunnan mietintö LaVM 16/2021 vp

Indeksointi

Hallituksen esityksen mukaan käräjäoikeudessa toimitetusta kuulustelusta tehdään käräjäoikeudessa kuva- ja äänitallenne (1. lakiehdotuksen 22 luvun 6 §). Esityksen perustelujen mukaan (s. 65) tallennetut kertomukset tulee tarpeen mukaan indeksoida, millä tarkoitetaan esityksen perustelujen mukaan sitä, että merkitään kohdat, joilla käsitellään eri asioita, kuten eri teemoja tai syytekohtia. Perustelujen mukaan kertomusten indeksointi on omiaan helpottamaan asian valmistelua ja lyhentämään pääkäsittelyiden kestoja hovioikeudessa.

Esityksen ja saamansa selvityksen perusteella lakivaliokunta pitää tallennettujen kertomusten eräissä tilanteissa tapahtuvaa indeksointia perusteltuna ja tärkeänä osana uutta menettelyä. Se voi helpottaa hovioikeuden pääkäsittelyn kohdentamista merkityksellisiin asioihin ja lyhentää sitä. Indeksointi on perusteltua erityisesti silloin, kun kertomus on pitkäkestoinen ja koskee useita eri kokonaisuuksia.

Selvää toisaalta on, että indeksointi voi olla myös vaikeaa, koska todistajat eivät aina kerro tapahtumista johdonmukaisesti. Indeksointi jää myös turhaksi, jos asiassa ei haeta muutosta. Pienemmissä asioissa sillä ei ole myöskään saavutettavissa hyötyä. Edellä todetun johdosta lakivaliokunta pitää perusteltuna hallituksen esityksen joustavaa lähtökohtaa siitä, että indeksointi tehdään vain tarpeen mukaan ja että tuo tarve on käsillä lähinnä silloin, kun kertomus on pitkäkestoinen ja koskee useita erillisiä kokonaisuuksia. Näin ollen se, milloin indeksoinnin tekeminen on tarpeen, jää tuomioistuimen harkintaan.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan indeksointi on tarkoitus tehdä videotallennusjärjestelmällä. Valiokunta pitääkin tärkeänä, että indeksointi on teknisesti mahdollisimman helppoa toteuttaa pääkäsittelyn kuluessa. Lisäksi on merkityksellistä, että tosiasiallista mahdollisuutta indeksoida kertomukset esitetään parannettavaksi asioiden valmistelua käräjäoikeudessa koskevilla ehdotuksilla.

Hallituksen esityksen mukaan indeksoinnin tekee käräjäoikeus. Saamansa selvityksen perusteella lakivaliokunta pitää tätä asianmukaisena. Kertomuksen indeksointi on osa kuva- ja äänitallenteen tekemistä, mikä puolestaan kuuluu suullisen todistelun vastaanottamiseen. Ainoastaan käräjäoikeus kykenee indeksoimaan kertomuksen pääkäsittelyssä sitä esitettäessä. Indeksoinnin tekeminen erikseen merkitsisi huomattavaa ajankäyttöä, mikä aiheuttaisi kustannuksia.

Hallituksen esityksessä indeksoinnista ja sen merkitsemisestä käräjäoikeuden pöytäkirjaan ei säädetä laissa, vaan sitä käsitellään hallituksen esityksen perusteluissa. Saamansa selvityksen perusteella lakivaliokunta katsoo, että ratkaisu on asianmukainen eikä indeksoinnista ole tarpeen säätää laissa. Hallituksen esityksen mukaisesti oikeudenkäymiskaaren 22 luvun 6 §:ssä säädetään kuva- ja äänitallenteiden "tekemisestä" käräjäoikeudessa. Valiokunta katsoo, että kuva- ja äänitallenteen indeksointi eräissä tilanteissa on osa kuva- ja äänitallenteen "tekemistä". Laissa säädetyn toiminnan tarkempi kuvailu ja määrittely on tarkoituksenmukaista tehdä lain perusteluissa.

Edellä selostetun mukaisesti valiokunta pitää esityksessä omaksuttua ratkaisua indeksoinnista lähtökohtaisesti asianmukaisena. Valiokunta kuitenkin painottaa, että ennen kuin uudistus saate-

Valiokunnan mietintö LaVM 16/2021 vp

taan voimaan erillisellä lailla, on oltava selvää, että indeksoinnin toteuttamisen mahdollistavat toimivat ja selkeät tekniset ratkaisut ovat olemassa. Myös koulutukseen on tältä osin varattava riittävät resurssit sekä osallistumismahdollisuudet. Valiokunta pitää lisäksi tärkeänä, että indeksointiin liittyen menettelyn toimivuutta ja vaikutuksia muun muassa resurssien käyttöön seurataan tarkoin.

Erityisen suojelun tarpeessa olevat kuulusteltavat

Lakivaliokunta on esityksen käsittelyn yhteydessä arvioinut myös rikoksen uhrin tai muun suojelun tarpeessa olevan kuulusteltavan asemaa tilanteessa, jossa tallennetaan myös kertomus, jonka hän esittää näkösuojan takaa, videoneuvottelulla tai vastaajan läsnä olematta (oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 51 ja 52 §).

Sääntely perustuu ajatukseen siitä, että vastaajan tai jonkun muun henkilön kohtaaminen oikeudenkäynnissä voi joskus aiheuttaa kuultavalle, esimerkiksi todistajalle tai rikoksen uhrille, ahdistusta ja muodostaa poikkeuksellisissa olosuhteissa myös häneen kohdistuvan uhan. Sitä lievitetään pääkäsittelyssä paitsi turvajärjestelyillä myös estämällä tarvittaessa suora kontakti vastaajaan esimerkiksi näkösuojalla.

Esimerkiksi EU:n rikosuhridirektiivissä todetaan, että näin voidaan välttää aiheuttamasta uhrille tuomioistuinkäsittelyn aikana ahdistusta erityisesti sen johdosta, että hän joutuu katsekontaktiin rikoksentehtäjän tai tämän perheen tai rikoskumppanien taikka yleisöön kuuluvien kanssa (direktiivi 2012/29/EU rikoksen uhrien oikeuksia, tukea ja suojelua koskevista vähimmäisvaatimuksista sekä neuvoston puitepäättökseen 2001/220/YOS korvaamisesta, johdantokappale 53).

Kysymys on siis vastaajan kohtaamisen aiheuttamasta ahdistuksesta tai uhasta pääkäsittelyssä. Siihen vertautuvaa ahdistusta, uhasta puhumattakaan, ei aiheudu kertomuksen tallentamisen perusteella.

Kuva- ja äänitallenteen tekeminen rikoksen uhrin ja todistajan kertomuksesta on päinvastoin hänen etunsa mukaista. Sen ansiosta hän välttyy yleensä uudelta kuulustelulta ja vastaajan kohtamiselta hovioikeudessa, jos käräjäoikeuden ratkaisuun haetaan muutosta.

Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ytimessä on toisaalta vaatimus siitä, että asianosaisilla on omassa asiassaan pääsy kaikkeen oikeudenkäyntiaineistoon ja mahdollisuus lausua siitä. Sen vuoksi vastaajaa tai ketään muutakaan asianosaista ei voida estää katsomasta tallennetta sen paremmin oikeudenkäynnissä hovioikeudessa tai korkeimmassa oikeudessa kuin erikseen tuomioistuimen tiloissa.

Edellä todetun sekä saamansa selvityksen valossa lakivaliokunta katsoo, että lähtökohtaisesti ei ole syytä jättää tekemättä kuva- ja äänitallennetta sellaisesta kertomuksesta, jonka esittäjää on kuultu näkösuojan ("sermin") takaa, videoneuvottelulla tai jonkun toisen henkilön läsnä olematta.

Hallituksen esityksessä on kuitenkin tunnustettu, että joissain hyvin poikkeuksellisissa olosuhteissa kuva- ja äänitallenteen tekemisestä itsestään saattaa aiheutua vaaraa kuulusteltavalle. Näin on esimerkiksi silloin, kun kysymys on niin sanotusta anonyymistä todistajasta eli vakavassa rikos-

Valiokunnan mietintö LaVM 16/2021 vp

asiassa kuulusteltavasta todistajasta, jonka henkilöllisyyttä ja yhteystietoja ei paljasteta hänen turvallisuutensa takaamiseksi. Hallituksen esityksessä onkin ehdotettu, että anonyymien todistajien kertomuksesta tallennettaisiin vain ääni (1. lakiehdotuksen 17 luvun 53 §).

Saamansa selvityksen perusteella lakivaliokunta kuitenkin katsoo, ettei voida kokonaan sulkea pois, että käytännössä voi esiintyä muitakin tilanteita, joissa esimerkiksi rikoksen uhrin, kanssavaastajan tai todistajan ulkonäön salaaminen yleisöltä ja asianosaisilta olisi yhtä perusteltua kuin anonyymien todistajien kohdalla. Anonyymien todistajien lisäksi näin voi olla lähinnä sellaisissa poikkeuksellisissa olosuhteissa, joissa kuulusteltavan henkeen tai terveyteen kohdistuu jokin konkreettinen, vakava ja laiton uhka, jonka toteutumisen todennäköisyyttä hänen ulkonäkönsä paljastuminen tallenteelta lisäisi. Kysymys voi ajankohtaistua esimerkiksi silloin, kun kuulusteltava on todistajansuojeluohjelmasta annetussa laissa (88/2015) tarkoitetussa todistajansuojeluohjelmassa.

Tällä hetkellä muun kuulusteltavan kuin anonyymien todistajien ulkonäön salaaminen yleisöltä ja asianosaisilta on pääkäsitellyssä mahdollista esimerkiksi näköestein tai muin järjestelyin. Siirryttäessä menettelyyn, jossa kärjäoikeudessa vastaanotetusta suullisesta todistelusta tehdään aina kuva- ja äänitallenne, nämä toimenpiteet eivät valiokunnan mielestä ole riittäviä kuulusteltavan ulkonäön salassa pitämiseksi.

Tilanteiden harvinaisuudesta huolimatta anonyymiä todistajaa koskevaa poikkeusta kuvaa sisältävän tallenteen tekemisestä on valiokunnan mielestä aiheutta laajentaa laissa siitä, mitä hallituksen esityksessä ehdotetaan.

Edellä selostetun johdosta valiokunta ehdottaa jäljempänä yksityiskohtaisissa perusteluissa tarkemmin selostetuin tavoin 1. lakiehdotuksen 22 luvun 6 §:n täydentämistä lisäämällä siihen uusi 3 momentti, jonka mukaan kuulustelusta tallennetaan kuitenkin vain ääni, jos se on anonyymien todistajien henkilöllisyyden salaamiseksi välttämätöntä tai jos siihen on muu erityisen painava syy.

Erityisen suojelun tarpeessa olevien kuulusteltavien osalta lakivaliokunta on kiinnittänyt huomiota kysymykseen kuva- ja äänitallenteen tekemiseen lapsen kuulustelusta. Hallituksen esityksen mukaan myös lapsen kärjäoikeudessa esittämästä kertomuksesta tehdään kuva- ja äänitallenne. Saamansa selvityksen perusteella lakivaliokunta toteaa, että alle 15-vuotiaan lapsen kuuleminen tuomioistuimessa missä tahansa asemassa on poikkeuksellista. Lainsäädännössä on myös 15—17-vuotiaita lapsia koskevaa erityissääntelyä. Kuva- ja äänitallenteen ansiosta lapsi yleensä välttyy saapumasta hovioikeuteen kertomaan asioista toistamiseen. Voidaan arvioida, että haitta, joka aiheutuu saapumisesta hovioikeuteen uutta kuulustelua varten, olisi lapselle tyypillisesti suurempi kuin aikuiselle. Sen vuoksi kuva- ja äänitallenteen tekemiselle juuri lapsen kertomuksesta on valiokunnan mielestä painavat perusteet. Jo nykyisin lapsen kuulustelu voidaan eräissä tilanteissa korvata hänen esitutkinnassa antamallaan videoidulla kertomuksella (oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 3 momentti). Hallituksen esitys merkitsee tietyllä tavalla tämän lapsen edun mukaiseksi arvioidun toimintatavan käyttöalan laajentamista, kun hovioikeudessa voidaan turvautua henkilökohtaisen kuulustelun sijaan kärjäoikeudessa tehtyyn kuva- ja äänitallenteeseen.

Valiokunnan mietintö LaVM 16/2021 vp

Lakivaliokunta toteaa, että lapsi voi kuulua lakivaliokunnan ehdottaman, jäljempänä yksityiskohdaisissa perusteluissa tarkemmin selostetun 1. lakiehdotuksen 22 luvun 6 §:n 3 momentin soveltamisalaan tilanteissa, joissa kuulustelusta tallennetaan vain ääni. Mainittu momentti ei kuitenkaan tule sovellettavaksi pelkästään sillä perusteella, että kuulusteltavana on lapsi.

Kuva- ja äänitallenteiden julkisuus sekä tallenteella esiintyvien yksityisyyden suoja

Kuva- ja äänitallenteiden julkisuus ratkeaa oikeudenkäyntiasiakirjojen salassapitoa koskevien yleisten säännösten mukaan, joihin ei esityksessä ehdoteta muutoksia. Niistä säädetään oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetussa laissa (370/2007). Kuva- ja äänitalenne on salassa pidettävä muun muassa silloin, kun se sisältää arkaluonteisia tietoja henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyvistä seikoista (laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa 9 §). Näin on tyypillisesti esimerkiksi seksuaalirikoksissa. Jos kuva- ja äänitalenne on salassa pidettävä, vain jutun asianosaisilla on oikeus saada siitä tieto. Jos kuva- ja äänitalenne ei ole salassa pidettävä, jokaisella on oikeus saada siitä tieto.

Hallituksen esityksessä on kuitenkin tunnustettu huoli kuva- ja äänitallenteella esiintyvien henkilöiden yksityisyydensuojasta, minkä vuoksi sitä ehdotetaan eri keinoin vahvistettavaksi. Kuva- ja äänitallenteesta luovutetaan tuomioistuimen ulkopuolelle ensinnäkin vain sen ääniosa; tallennetta saa katsoa vain tuomioistuimen tiloissa (3. lakiehdotuksen 13 §). Tutustumisen tallenteeseen tulee järjestää niin, ettei salakuvaaminen olisi mahdollista (HE, s. 85). Kuva- ja äänitallenteen katsojille voidaan tehdä turvatarkastus ja ottaa heiltä kuvan tallentamiseen soveltuvat välineet pois (6. lakiehdotuksen 5 §). Kuva- ja äänitallenteita säilytetään vain 30 päivää siitä, kun asia, jossa ne on tehty, on ratkaistu lainvoimaisesti (1. lakiehdotuksen 22 luvun 10 §). Lisäksi tallenteiden levittämiseen voidaan valiokunnan saaman selvityksen mukaan puuttua tilanteesta ja olosuhteista riippuen myös erilaisin rikosoikeudellisin keinoin. Kyseeseen voi tulla esimerkiksi yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen (rikoslain 24 luvun 8 §) tai salassapitorikos (rikoslain 38 luvun 1 §). Tuomioistuinten henkilökunnan osalta merkityksellisiä ovat rikoslain 40 luvun virkari-kossäännökset.

Lakivaliokunta pitää esityksessä omaksuttua lähestymistapaa perusteltuna ja ehdotettua sääntelyä edellä kuvatuissa suhteissa asianmukaisena. Valiokunta on jo aiemmin katsonut, että oikeudenkäyntien julkisuus on yksi oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin keskeisistä takeista (LaVM 24/2006 vp, s. 2).

Edellä todetuoin tavoin esitykseen sisältyy säännös, jonka mukaan kuva- ja äänitallenteen katsojille voidaan tehdä turvatarkastus ja ottaa heiltä pois kuvan tallentamiseen soveltuvat välineet (6. lakiehdotuksen 5 §:n 3 momentti). Turvatarkastus ja tallennusvälineiden pois ottaminen edellyttävät kuitenkin perusteltua aihetta epäillä, että henkilö tallentaisi kuvaa kuva- ja äänitallenteesta. Valiokunta on esitystä käsitellessään arvioinut ehdotetun säännöksen soveltamisen selkeyttä sekä sitä, tulisiko esityksen mukaisen ratkaisun sijasta omaksua vaihtoehto, jonka mukaisesti kuva- ja äänitallenteen katsomista haluavalta henkilöltä otetaan kuvan tallentamiseen soveltuvat välineet lähtökohtaisesti aina pois.

Valiokunnan mietintö LaVM 16/2021 vp

Saadun selvityksen mukaan hallituksen esityksen valmistelussa on päädytty esitettyyn ratkaisuun, koska on arvioitu, että kuva- ja äänitallenteita saapuisivat katsomaan etupäässä toimittajat, jotka laatisivat niiden perusteella uutisia oikeudenkäynneistä, ja asianosaisten avustajat, jotka katsoisivat tallenteita laatiakseen valituksia hovioikeuteen. Kuvan tallentamiseen soveltuvien välineiden poikkeukseton pois ottaminen johtaisi siihen, että toimittajat ja avustajat joutuisivat tekemään työtään ilman kännyköitään, tablettejaan ja tietokoneitaan, joilla kaikilla voidaan nykyään yleisesti tallentaa kuvaa, ja voisi siten vaikuttaa muun muassa oikeudenkäynnin tosiasialliseen julkisuuteen.

Lakivaliokunnan mukaan on kuitenkin otettava huomioon, että myös tallenteella esiintyvien yksityisyyden ja henkilötietojen suoja ovat perustuslaissa turvattuja oikeuksia. Turvatarkastuksen ja kuvan tallentamiseen soveltuvien välineiden pois ottamisen merkitys näiden oikeuksien toteutumisessa olisi suuri. Lisäksi on otettava huomioon, että tallenteita voivat katsoa asianosaisten ja heidän avustajiensa sekä toimittajien lisäksi myös muut ulkopuoliset henkilöt. Lakivaliokunta katsookin, että kuvan tallentamiseen soveltuvien välineiden pois ottaminen parantaisi tallenteilla esiintyvien henkilöiden yksityisyyden ja henkilötietojen suojaa sekä henkilökohtaista turvallisuutta. Sääntely olisi myös yksiselitteinen ja siksi turvatarkastuksessa helposti sovellettava.

Voidaan myös arvioida, että tallennusvälineiden pois ottaminen ei vaikuta oikeudenkäynnin julkisuuteen, koska kysymys on ainoastaan siitä, mitä välineitä kuva- ja äänitallenteen katsojalla voi olla mukanaan katsomisen aikana. Asianosaisilla on joka tapauksessa oikeus katsoa tallennetta. Heillä on myös oikeus saada tieto kuva- ja äänitallenteen äänestä esimerkiksi tilaamalla siitä kopia, mikä vastaa nykytilaa. Sama koskee yleisöä, jos kuva- ja äänitallenne ei ole salassa pidettävä. Itse asiassa oikeudenkäynnin julkisuuteen vaikuttaa myönteisesti se, että myös kuvatallenne on katsottavissa jälkikäteen.

Edellä esitetyn vuoksi valiokunta pitää perustellumpana esityksessä ehdotetusta poiketen ratkaisua, jonka mukaan kuva- ja äänitallennetta katsovalta henkilöltä voidaan poikkeuksetta ottaa pois kuvan tallentamiseen soveltuvat välineet. Edellä todetun toteuttamiseksi lakivaliokunta ehdottaa 6. lakiehdotuksen 5 §:n 3 momentin tarkistamista jäljempänä yksityiskohtaisissa perusteluissa tarkemmin selostetuin tavoin. Valiokunta ehdottaa myös eräitä muita tarkistuksia mainittuun momenttiin.

Valiokunta pitää tärkeänä jäljempänä voimaantuloa ja seuranta koskevassa jaksossa todetuin tavoin seurata kuva- ja äänitallenteella esiintyvän henkilön yksityisyydensuojan toteutumista ja sääntelyn toimivuutta. Tähän liittyen on syytä seurata ilmiöitä ja muuttuvaa ympäristöä sekä arvioida myös sitä, onko kuva- ja äänitallenteiden levittämiseen perusteltua puuttua rikosoikeuden keinoin nykyistä laajemmin.

Resurssit

Hallituksen esityksessä selostetaan varsin kattavasti esityksen taloudellisia vaikutuksia ja suhdetta talousarvioesitykseen (s. 30, 31, 90 ja 91). Valiokunnan saaman selvityksen mukaan esityksessä kustannuksia aiheuttaa eniten kuva- ja äänitallenteiden tekemistä ja esittämistä varten kehitettävä tietojärjestelmä. Tämän niin sanotun videotallennusjärjestelmän hintaa voidaan tässä vai-

Valiokunnan mietintö LaVM 16/2021 vp

heessa arvioida vain karkeasti, koska kysymys on aivan uuden tietojärjestelmän toteuttamisesta ja tarvittavien laitteiden asentamisesta suureen määrään erilaisia istuntosaleja.

Hallituksen esityksen sisältämän arvion mukaan videotallennusjärjestelmästä aiheutuisi noin 4,4—7,35 miljoonan euron kertaluonteiset kustannukset, ja sen käyttökustannukset olisivat noin 2,5—3,8 miljoonaa euroa vuodessa (s. 31 ja 33). Vaikka arvio perustuu parhaaseen käytettävissä olevaan asiantuntemukseen, kysymys on saadun selvityksen mukaan etukäteisarviosta, eikä tällaisen hankkeen kustannuksia ei ole etukäteen mahdollista täsmällisesti arvioida.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan vuoden 2022 valtion talousarvioesitykseen sisältyy 3,74 miljoonan euron määräraha videotallennusjärjestelmän toteuttamisesta aiheutuviin kertaluonteisiin menoihin vuonna 2022. Lisäksi valtion vuoden 2021 talousarviossa hankkeelle on varattu 2,5 miljoonaa euroa ja vuoden 2020 talousarviossa 2 miljoonaa euroa. Vuosina 2020—2022 hankkeelle on kohdistettu siis yhteensä 8,24 miljoonaa euroa. Lisäksi esityksen mukaiseen tarkoitukseen on julkisen talouden suunnitelmassa varattu 2 miljoonaa euroa vuodesta 2023 lukien.

Toisaalta ehdotus voi esityksen mukaan myös säästää valtion varoja. Hallituksen esityksessä on karkeasti arvioitu määräksi lähes miljoona euroa vuodessa. Yksittäisten oikeudenkäyntien kohdalla summa voi olla suurempikin (HE, s. 38).

Lakivaliokunta pitää välttämättömänä, että hankkeelle varataan riittävä rahoitus sen edetessä. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan oikeusministeriö tulee ottamaan kustannusten täsmennyksen huomioon tulevissa kehys- ja budjettivalmisteluissa siten, että hankkeelle varmistetaan riittävät resurssit.

Kuva- ja äänitallennusjärjestelmän lisäksi resurssija koskeva kysymys liittyy myös tuomioistuinten voimavaroihin.

Valiokunnan oikeusministeriöltä saaman selvityksen mukaan uudistus voi lisätä työn määrää tuomioistuimissa, mutta se voidaan toteuttaa tuomioistuinten nykyisten resurssien puitteissa lukuun ottamatta videotallennusjärjestelmää, jolle on varattu lisärahoitusta edellä todetuin tavoin.

Valiokunta kiinnittää erityistä huomiota myös uudistuksen aiheuttamiin koulutustarpeisiin. Uudistus asettaa totutusta poikkeavia vaatimuksia prosessinjohtolle etenkin kärjäoikeuksissa. Prosessinjohtokoulutuksen tarve on huomioitu hallituksen esityksessä koulutuksen järjestävän Tuomioistuinviraston arvion mukaisena (HE s. 35). Lisäksi videotallennusjärjestelmän kustannusarvioon sisältyy sen edellyttämä tekninen käyttöönottokoulutus (HE, s. 31 ja 32).

Lakivaliokunta toteaa, että esitys voi joka tapauksessa lisätä työn määrää tuomioistuimissa ainakin jonkin verran. Valiokunta pitääkin erittäin tärkeänä, että uudistuksen resurssivaikutuksia seurataan tarkoin ja riittävät voimavarat turvataan myös sen mahdollisesti aiheuttamien lisäresurssitarpeiden osalta. Valiokunta korostaa perustuslakivaliokunnan tavoin (PeVL 43/2021 vp, s. 4), että rahoituksen järjestelmän perustamis- ja ylläpitokustannuksiin on oltava riittävä siten, ettei uudistuksen toteuttaminen johda säästöihin oikeuslaitoksen muissa menoissa. Valiokunta painottaakin, että erillisellä lailla säädettävän uudistuksen voimaantuloon mennessä on oltava selvillä järjestelmän aiheuttamat kustannukset ja sille varattuna riittävät resurssit.

Valiokunnan mietintö LaVM 16/2021 vp

Uudistuksen edellyttämistä voimavaroista huolehtiminen on välttämätöntä myös sen vuoksi, että lakivaliokunta on jo pitkään eri yhteyksissä kiinnittänyt vakavaa huomiota tuomioistuinlaitoksen liian niukkaan perusrahoitukseen sekä kantanut muutoinkin huolta oikeusministeriön hallinnon-alan määrärahojen riittämättömyydestä ja sen vaikutuksista hallinnonalan toimijoiden toiminta-edellytyksiin (ks. mm. LaVL 18/2021 vp sekä LaVL 11/2021 vp ja siinä viitatus valiokunnan aiemmat lausunnot). Riittämättömät määrärahat heijastuvat asioiden käsittelyaikoihin ja heikentävät oikeusturvaa.

Julkisen talouden suunnitelmaa viime keväänä käsitellessään lakivaliokunta katsoi tilanteen korjaamisen edellyttävän oikeusministeriön hallinnonalan ja sen toimijoiden perusrahoituksen olennaista korottamista pysyväisluonteisesti ja viipymättä (LaVL 11/2021 vp). Lisäksi ottaen huomioon oikeudenhoidon riittämättömät määrärahat, asiamäärien kasvu, asioiden käsittelyaikojen pidentyminen ja henkilöstön kuormittuminen lakivaliokunta katsoi, että oikeusvaltion turvaamisesta ja vahvistamisesta sekä oikeudenhoidon toimintaedellytyksistä olisi perusteltua laatia erillinen valtioneuvoston selonteko. Kuluvan syksyn aikana lakivaliokunta on useissa yhteyksissä kiirehtinyt kyseisen selonteon laatimista kuluvan vaalikauden aikana (ks. LaVL 18/2021 vp, LaVL 17/2021 vp ja LaVL 16/2021 vp).

Esityksen käsittelyn yhteydessä valiokunta on saanut oikeusministeriöltä selvityksen, jonka mukaan hallitus on päättänyt käynnistää oikeudenhoidon selonteon valmistelun. Tarkoitus on antaa selonteko syksyllä 2022. Valiokunta on tästä tyytyväinen ja katsoo, että selonteossa on aiheellista kartoittaa tilannekuvaa ja tarvittavia korjaustoimenpiteitä mahdollisimman laaja-alaisesti ottaen huomioon paitsi voimavaroihin myös rakenteisiin ja lainsäädäntöön liittyvät kysymykset. Valiokunta pitää tärkeänä, että selonteko annetaan eduskunnalle viimeistään vuoden 2022 loppuun mennessä. Valiokunta ehdottaa asiasta lausuman hyväksymistä (*Valiokunnan lausumaehdotus I*).

Voimaantulo ja seuranta

Esitys edellyttää suullisen todistelun tallentamiseen ja vastaanottamiseen käytettävän tietojärjestelmän kehittämistä. Tietojärjestelmän valmistumisen tarkka ajankohta ei kuitenkaan ole tässä vaiheessa tiedossa. Uuteen menettelyyn siirtyminen edellyttää sitä, että edellä mainittu tietojärjestelmä on valmis. Sen vuoksi esityksen mukaan ehdotetut lait tulevat voimaan laissa erikseen säädettävänä ajankohtana, ja tästä tullaan antamaan erillinen hallituksen esitys. Esityksen mukaan tavoitteena on siirtyminen uuteen menettelyyn vuoden 2023 alusta (s. 90).

Lakivaliokunta painottaa, että ennen uudistuksen voimaantuloa tietojärjestelmien ja teknisten ratkaisujen tulee olla valmiina ja toimintavarmat. Lisäksi on huolehdittava tarvittavasta koulutuksesta ja muusta valmistautumisesta uudistukseen. Myös tarvittavat resurssit on turvattava voimaantuloa varten. Valiokunta pitää tärkeänä, että edellä mainituista seikoista annetaan lakivaliokunnalle selvitys uudistuksen voimaantuloa koskevan hallituksen esityksen yhteydessä. Valiokunta ehdottaa asiasta lausuman hyväksymistä (*Valiokunnan lausumaehdotus 2*).

Lakivaliokunta kiinnittää huomiota siihen, että kyseessä on varsin merkittävä uudistus. Valiokunta korostaa perustuslakivaliokunnan tavoin (PeVL 43/2021 vp, s. 2) sääntelyn ja sen vaikutusten huolellisen seurannan tarvetta. Lakivaliokunta pitäääkin tärkeänä, että hallitus seuraa suullisen to-

Valiokunnan mietintö LaVM 16/2021 vp

distelun tallentamista ja vastaanottamista yleisissä tuomioistuimissa koskevan uudistuksen toimitusta ja vaikutuksia sekä antaa asiasta selvityksen viimeistään viiden vuoden kuluessa uudistuksen voimaantulosta. Valiokunta ehdottaa asiasta lausuman hyväksymistä (*Valiokunnan lausumaehdotus 3*).

Selvityksessä on syytä kiinnittää huomiota resurssivaikutusten lisäksi edellisissä jaksoissa toimitu tavoin muun muassa lisä- ja uudelleenkuulustelujen kynnyksiin sekä indeksointiin.

Selvityksessä on tärkeä kiinnittää huomiota myös kuva- ja äänitallenteella esiintyvän henkilön yksityisyydensuojan ja toisaalta oikeudenkäynnin tosiasiallisen julkisuuden toteutumiseen ja sääntelyn toimivuuteen koskien 6. lakiehdotuksen 5 §:ssä tarkoitettuja turvatarkastustoimenpiteitä, joiden myötä kuva- ja äänitallenteen katsomista haluavalta voidaan ottaa pois kuvan tallentamiseen soveltuva väline kuva- ja äänitallenteen katsomisen ajaksi. Tähän liittyen on syytä seurata ilmiöitä ja muuttuvaa ympäristöä sekä arvioida myös sitä, onko kuva- ja äänitallenteiden levittämiseen perusteltua puuttua rikosoikeuden keinoin nykyistä laajemmin. Jatkossa on perusteltua arvioida myös esitutkintakertomusten tallentamista videolle sekä tällaisten tallenteiden nykyistä laajempaa hyödyntämistä.

VALIOKUNNAN YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Laki oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta

2 luku. Päätösvaltaisuudesta.

8 §. (Uusi). Pykälässä säädetään hovioikeuden päätösvaltaisesta kokoonpanosta. Pykälää ei hallituksen esityksessä ehdoteta muutettavaksi. Hallituksen esityksessä ei erikseen säädetä siitä, missä kokoonpanossa hovioikeus ratkaisee kysymyksen 26 luvun 15 a §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettua lisä- ja uudelleenkuulustelusta. Tältä osin noudatetaan yleisiä kokoonpanosäännöksiä.

Voimassa olevan lain mukaisesti hovioikeus ratkaisee asiat lähtökohtaisesti kolmen jäsenen kokoonpanossa. Yksi jäsen voi kuitenkin muun ohella päättää, että asiassa toimitetaan pääkäsittely ja tehdä pääkäsittelyn toimittamiseen liittyvät ratkaisut. Mitään estettä ei kuitenkaan ole sille, että tällaisen ratkaisun tekee hovioikeuden kolmijäseninen kokoonpano.

Kysymys siitä, sallitaanko lisä- tai uudelleenkuulustelu, on pääkäsittelyn toimittamiseen liittyvä ratkaisu, jonka voi tehdä myös yksi hovioikeuden jäsen.

Saamansa selvityksen perusteella lakivaliokunta kuitenkin katsoo, että erityisesti ratkaisut, joissa asianosaisen pyyntö lisä- tai uudelleenkuulustelusta hylätään, ovat asianosaisen oikeusturvan kannalta merkityksellisiä. Lakivaliokunta pitää siksi perusteltuna säätää siitä, että hovioikeudet tekevät sellaiset ratkaisut aina kolmijäsenisessä kokoonpanossa. Sen sijaan on tarkoituksenmukaista, että yhdellä jäsenellä on toimivalta hyväksyä pyyntö lisä- tai uudelleenkuulemisesta samalla tavalla kuin yksi jäsen voi tällä hetkellä tehdä pääkäsittelyn toimittamiseen liittyvät ratkaisut.

Valiokunnan mietintö LaVM 16/2021 vp

Edellä selostetun johdosta lakivaliokunta ehdottaa, että 8 §:n 3 momentin toiseksi virkkeeksi lisätään virke, jonka mukaan yksi jäsen ei kuitenkaan voi hylätä pyyntöä käräjäoikeudessa kuulustellun henkilön kuulustelemisesta pääkäsittelyssä henkilökohtaisesti uudelleen tai lisäkysymysten esittämistä varten. Valiokunnan ehdottamassa lisäyksessä on kyse oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 15 a §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitetuista ratkaisuisista. Valiokunnan ehdottama muutos edellyttää myös 1. lakiehdotuksen *johtolauseen* tarkistamista.

Lakivaliokunta toteaa selvyuden vuoksi, ettei mikään estä kuitenkaan sitä, että päätöksen lisä- tai uudelleenkuulustelusta tekee hovioikeuden kolmijäseninen kokoonpano silloinkin, kun pyyntö hyväksytään.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 68 § sisältää säännökset muutoksenhausta todistelua koskevaan päätökseen. Pykälän 1 momentin pääsäännön mukaan todistelua koskevaan päätökseen haetaan muutosta pääasian yhteydessä pykälässä erikseen luetelluin poikkeuksin. Pykälän 3 momentin mukaan sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään, tuomioistuin voi määrätä, että päätökseen haetaan muutosta erikseen, jos päätöksen sisältö huomioon ottaen muutoksenhaku pääasian yhteydessä olisi hyödytöntä ja asianomaisen henkilön oikeusturva edellyttää erillistä muutoksenhakuoikeutta tai jos siihen on muuten erittäin painavat syyt. Muutoshakemus on käsiteltävä kiireellisenä.

Valiokunta toteaa selvyuden vuoksi, että erillinen muutoksenhaku voi 17 luvun 68 §:n 3 momentin nojalla olla mahdollinen myös silloin, kun hovioikeus on hylännyt pyynnön kuulustella käräjäoikeudessa kuulusteltua henkilöä hovioikeudessa henkilökohtaisesti uudelleen tai lisäkysymysten esittämistä varten.

17 luku. Todistelusta.

48 §. Pykälä sisältää sääntelyä siitä, miten asianosaisten kuulustelu pääkäsittelyssä toimitetaan. Esityksen mukaan pykälän 1 momentin loppuun lisätään uusi virke, jonka mukaan, jos asian jäsenNELTY käsittely sitä edellyttää tai jos se on muuten tarpeen, 2—4 momentissa säädetystä voidaan kuitenkin poiketa.

Esityksen perustelujen mukaan ehdotuksella pyritään muun muassa kehittämään pääkäsittelymenettelyä siten, että asiat käsitellään ja suullista todistelua vastaanotetaan nykyistä jäsenNELLYMIN (s. 62, ks. myös s. 60). Perustelujen mukaan tämä saattaa edellyttää joskus sitä, että todistelua vastaanotetaan pääkäsittelyssä teemoittain.

Lakivaliokunta pitää jäsenNELTYä pääkäsittelyä ja etenkin jäsenNELLYSTI toimitettua todistelun vastaanottamista tärkeänä tavoitteena. Sen toteuttaminen ei etenkään niin sanotussa pääkuulustelussa ole aina erityisen yksinkertaista. Näin on sen vuoksi, että pääkuulustelussa kuultavan pitää lähtökohtaisesti antaa vapaasti kertoa, mitä hän asiasta tietää (OK 17:48.2).

Valiokunta painottaa, että tällaista suullisen todistelun vastaanottamistapaa harkittaessa pitää ottaa huomioon asian ja kuulustelun erityispiirteet. Lakivaliokunta jakaa sen hallituksen esityksessä esitetyn käsityksen, että teemoittainen tai muulla tavalla jäsenNELTY kuulustelu olisi perusteltua

Valiokunnan mietintö LaVM 16/2021 vp

lähinnä laajoissa asioissa ja kuulemisissa. Tuomioistuimen ei silti tulisi rajoittaa kuulusteltavan vapaata kerrontaa pääkuulustelussa liian ankarasti.

53 §. Pykälässä säädetään toimenpiteistä anonyymien todistajan henkilöllisyyden salaamiseksi. Hallituksen esityksessä pykälään ehdotetaan uutta 4 momenttia, jonka mukaan sen estämättä, mitä 22 luvun 6 §:n 1 momentissa säädetään, anonyymien todistajan kuulemisesta kärjäoikeudessa tallennetaan vain ääni, jos se on anonyymien todistajan henkilöllisyyden salaamiseksi välttämätöntä.

Edellä yleisperusteluissa sekä jäljempänä 22 luvun 6 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa selostetuista tavoista lakivaliokunta ehdottaa anonyymiä todistajaa koskevaa poikkeusta kuvaa sisältävän tallenteen tekemisestä laajennettavaksi siitä, mitä hallituksen esityksessä ehdotetaan. Lakivaliokunta ehdottaa kyseistä sääntelyä lisäämällä 22 luvun 6 §:ään uusi 3 momentti. Kyseinen lakivaliokunnan ehdottama sääntely kattaa myös anonyymien todistajan kuulemisen. Edellä todetun vuoksi lakivaliokunta ehdottaa, että hallituksen esityksessä ehdotettu 53 §:n uusi 4 momentti poistetaan. Valiokunnan ehdottamat muutokset edellyttävät myös 1. lakiehdotuksen *johtolauseen* tarkistamista.

22 luku. Kärjäoikeuden pöytäkirja ja todistelun taltiointi.

6 §. Pykälä sisältää säännökset kuulustelusta kärjäoikeudessa tehtävästä kuva- ja äänitallenteesta.

Hallituksen esityksessä on 17 luvun 53 §:ssä tarkoitetuista tavoista ehdotettu, että anonyymien todistajan kertomuksesta tallennetaan vain ääni, jos se on hänen henkilöllisyytensä paljastumisen estämiseksi välttämätöntä.

Edellä yleisperusteluissa todetuista tavoista lakivaliokunta kuitenkin katsoo, ettei voida kokonaan sulkea pois, että käytännössä voi esiintyä muitakin tilanteita, joissa esimerkiksi rikoksen uhrin, kanssavastaajan tai todistajan ulkonäön salaaminen yleisöltä ja asianosaisilta on yhtä perusteltua kuin anonyymien todistajan kohdalla. Anonyymien todistajien lisäksi näin voi olla lähinnä sellaisissa poikkeuksellisissa olosuhteissa, joissa kuulusteltavan henkeen tai terveyteen kohdistuu jokin konkreettinen, vakava ja laitton uhka, jonka toteutumisen todennäköisyyttä hänen ulkonäkönsä paljastuminen tallenteelta lisäisi. Kysymys voi ajankohtaistua esimerkiksi silloin, kun kuulusteltava on todistajansuojeluohjelmasta annetussa laissa (88/2015) tarkoitettussa todistajansuojeluohjelmassa.

Tällä hetkellä muun kuulusteltavan kuin anonyymien todistajan ulkonäön salaaminen yleisöltä ja asianosaisilta on pääkäsitellyssä mahdollista esimerkiksi näköestein tai muin järjestelyin. Siirryttäessä menettelyyn, jossa kärjäoikeudessa vastaanotetusta suullisesta todistelusta tehdään aina kuva- ja äänitallenne, nämä toimenpiteet eivät valiokunnan mielestä ole riittäviä kuulusteltavan ulkonäön salassa pitämiseksi.

Tilanteiden harvinaisuudesta huolimatta anonyymiä todistajaa koskevaa poikkeusta kuvaa sisältävän tallenteen tekemisestä on valiokunnan mielestä aihetta laajentaa laissa siitä, mitä hallituksen esityksessä ehdotetaan.

Valiokunnan mietintö LaVM 16/2021 vp

Valiokunta katsoo, että yksin äänen tallentamisen poikkeuksellisuuden korostamiseksi, uudistuksen tavoitteiden toteuttamiseksi ja lainsäädännön johdonmukaisuuden vuoksi poikkeuksen soveltamisedellytysten tulee olla korkealla. Yksinomaan kuulusteltavan haluttomuuden tulla kuvatuksi ei tule johtaa siihen, että hänen kertomuksestaan tallennetaan vain ääni. On perusteltua, että poikkeuksen edellytykseksi säädetään muiden kuin anonyymien todistajien kohdalla erityisen painava syy. Valiokunta painottaa, että tällainen syy voi olla käsillä lähinnä vain silloin, kun kuulusteltavan ulkonäön paljastuminen kuva- ja äänitallenteelta voi merkityksellisessä määrin lisätä hänen henkeensä tai terveyteensä kohdistuvan vakavan uhan toteutumisen todennäköisyyttä. On todennäköistä, että tilanteita, joissa on perusteltu tarve pitää kuulusteltavan ulkonäkö salassa yleisöltä ja muilta asianosaisilta, on käytännössä hyvin vähän.

Tästä seuraa, että näissä tilanteissa henkilöä tulee tarvittaessa kuulustella henkilökohtaisesti uudelleen hovioikeuden pääkäsittelyssä ja korkeimman oikeuden suullisessa käsittelyssä. Syynä on se, että tallenteelta, jolla ei ole kuvaa kuulusteltavasta, ei ilmene kuulustelu sellaisena kuin kärjäoikeus on sen vastaanottanut. Sen vuoksi hänen kertomustaan ei voida ottaa tallenteelta vastaan mahdollisessa muutoksenhaussa. Valiokunnan näkemyksen mukaan velvollisuus saapua tarvittaessa myös muutoksenhakutuomioistuimeen voidaan kuitenkin näissä hyvin poikkeuksellisissa olosuhteissa arvioida kuulusteltavan ulkonäön paljastumista pienemmäksi haitaksi, etenkin, kun se vastaa tämänhetkistä oikeustilaa.

Edellä selostetun johdosta valiokunta ehdottaa, että 22 luvun 6 §:ää täydennetään lisäämällä siihen *uusi 3 momentti*, jonka mukaan kuulustelusta tallennetaan kuitenkin vain ääni, jos se on anonyymien todistajan henkilöllisyyden salaamiseksi välttämätöntä tai jos siihen on muu erityisen painava syy. Valiokunnan ehdottaman muutoksen myötä hallituksen esityksessä ehdotettu 1. lakiehdotuksen 17 luvun 53 §:n uusi 4 momentti käy tarpeettomaksi ja se voidaan poistaa.

10 §. Pykälän mukaan kuva- ja äänitallenne säilytetään 30 päivää siitä, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu. Esityksen mukainen 30 päivää lasketaan siitä, kun asia tulee lainvoimaisesti ratkaistuksi, ei siitä, kun kertomus on esitetty. Sen vuoksi silloin, kun asiassa on haettu muutosta, kuva- ja äänitallennetta säilytetään huomattavasti pidempään. Säilytysaika voi silloin olla kuuksia tai jopa useampi vuosi riippuen siitä, mitä muutoksenhaussa tapahtuu.

Saadun selvityksen mukaan säilytysajan pituus perustuu ensinnäkin pyrkimykseen suojella kuva- ja äänitallenteella esiintyvien henkilöiden yksityisyyttä. Tallenteen lyhyehkö säilytysaika vähentää sen väärinkäyttöön liittyviä riskejä. Esityksen perustelujen mukaan kuva- ja äänitallenteet ovat yksityisyydensuojan näkökulmasta tavanomaista merkittävämpiä oikeudenkäyntiasiakirjoja (s. 67, ks. myös HE 13/2006 vp, s. 49). Lakivaliokunta on myös aiemmin pitänyt aiheellisena huolta tällaisten tallenteiden väärinkäytöstä (LaVM 24/2006 vp, s. 6).

Toiseksi on huomionarvoista, että kuva- ja äänitallenteet sisältävät henkilötietoja (ks. HE, s. 67). Henkilötietoja tulee EU:n yleisen tietosuojasetuksen 5 artiklan mukaan säilyttää vain niin kauan kuin on tarpeen tietojenkäsittelyn tarkoituksen toteuttamista varten. Lisäksi henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä annetun lain (1054/2018) 6 §:n 2 momentin mukaan henkilötiedot saa säilyttää muodossa, josta rekisteröity on tunnistettavissa, vain niin kauan kuin on tarpeen henkilötietojen käsittelyn tarkoituksen kannalta. Esityksen perustelujen mukaan edellä sanottuun nähden on merkityksellistä, että kuva- ja äänital-

Valiokunnan mietintö LaVM 16/2021 vp

lenteen käyttäminen jossakin muussa asiassa kuin siinä, jonka käsittelyssä se on tehty, on todennäköisesti harvinaista (s. 67—68). Saadun selvityksen mukaan kuva- ja äänitallenne ei ole myöskään ainoa keino saada selville, mitä oikeudenkäynnissä on puhuttu esimerkiksi perätöntä lausumaa tuomioistuimessa koskevaa rikostutkintaa varten.

Edellä selostetun valossa lakivaliokunta pitää esityksessä ehdotettua säilytysaikaa asianmukaisena. Lakivaliokunta toteaa selvyuden vuoksi, ettei ole estettä luovuttaa kuva- ja äänitallennetta esitutkintaviranomaiselle tai syyttäjälle silloin, kun tallenne on tarpeen rikoksen selvittämiseksi tai rikosepäilyä koskevan esiselvityksen tekemiseksi, kuten hallituksen esityksessä todetaankin (s. 68).

25 luku. Muutoksenhaku käräjäoikeudesta hovioikeuteen.

15 §. Pykälä sisältää säännökset valituskirjelmän sisällöstä. Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi pykälän 2 momenttia, joka koskee hovioikeudessa toimitettavaa pääkäsittelyä. Muutettavaksi ehdotettu 2 momentti sisältää muun muassa säännöksen, jonka mukaan, jos valittaja haluaa kuulustella käräjäoikeudessa kuulusteltua henkilöä henkilökohtaisesti uudelleen tai lisäkysymysten esittämistä varten taikka esittää suullista todistelua pääkäsittelyssä viittaamalla siihen, hänen on perusteltava pyyntönsä.

Lakivaliokunta toteaa selvyuden vuoksi, että perusteluvaatimus sisältää sen, että valittajan on tuotava esiin ne seikat, joihin pyyntö lisä- tai uudelleenkuulustelusta perustuu. Valittajan tulee yksilöidä lisäkuulustelupyynnössä ne kysymykset tai mahdolliset seikat, joista hän haluaa vielä kyseistä henkilöä kuulustella. Jos valittajan pyyntö on liian epätasällinen, hovioikeus voi pyytää asianosaista selventämään sitä valmistelussa.

26 luku. Valitusasian käsittelyn jatkaminen hovioikeudessa.

15 a §. Esityksen sisältämän uuden 15 a §:n 1 ja 2 momentissa säädetään käräjäoikeudessa vastaanotetun suullisen todistelun vastaanottamisesta hovioikeudessa käräjäoikeudessa tehdyiltä kuva- ja äänitallenteelta sekä hovioikeudessa tapahtuvasta uudelleenkuulustelusta ja lisäkuulustelusta sekä näiden kynnyksistä. Yleisperusteluissa todetuin tavoin lakivaliokunta pitää mainittuja kynnyksiä asianmukaisina, eikä valiokunnalla ole huomauttamista 1 ja 2 momentin osalta. Pykälän 1 momentissa tarkoitettun uudelleenkuulustelun osalta valiokunta kuitenkin korostaa yleisperusteluissa todetuin tavoin esityksen perusteluissa (s. 74) todettua seikkaa siitä, että oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin turvaaminen voi olla erityinen syy kuulustella henkilöä uudelleen hovioikeudessa.

Pykälän 3 momentin mukaan käräjäoikeudessa tehdyiltä kuva- ja äänitallenteelta vastaanotettava suullinen todistelu voidaan esittää pääkäsittelyssä kokonaan tai osittain viittaamalla siihen, jos hovioikeus harkitsee tämän soveliaaksi. Hovioikeus perehtyy tällöin viittaamalla esitettyyn suulliseen todisteluun asianosaisten ja yleisön läsnä olematta.

Esityksen perustelujen mukaan hovioikeuden tulisi soveliaisuusharkinnassaan kiinnittää huomiota erityisesti menettelytavalla saavutettaviin prosessitaloudellisiin hyötyihin (s. 76). Suullisen todistelun esittäminen viittaamalla siihen voisi olla soveliaasta etenkin silloin, kun asiassa toimitet-

Valiokunnan mietintö LaVM 16/2021 vp

tava pääkäsitteily on pitkäkestoinen. Esityksessä arvioidaan, että todistelun esittäminen viittaamalla voi lyhentää asianosaisten oikeudenkäyntiin käyttämää aikaa ja vähentää siten näiden kustannuksia (s. 23—24).

Perustuslakivaliokunta on esityksestä antamassaan lausunnossa (PeVL 43/2021 vp, s. 3) edellä todettuun viitaten todennut, että ehdotettu viittaamismenettely on kuitenkin samalla omiaan heikentämään oikeudenkäynnin välittömyyttä ja se myös kaventaa jossakin määrin oikeudenkäynnin julkisuuden toteutumista. Sääntelyn vaikutukset perustuslain 21 §:ssä turvattuihin oikeuksiin huomioon ottaen säännöksen soveltamisedellytykset jäävät perustuslakivaliokunnan mielestä varsin väljiksi. Perustuslakivaliokunta kehottaa lakivaliokuntaa harkitsemaan säännöksen sanamuodon täsmentämistä. Perustuslakivaliokunta korostaa myös oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimusten huomioon ottamista harkittaessa todistelun esittämistä viittaamalla.

Perustuslakivaliokunnan tavoin lakivaliokunta pitää tärkeänä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimusten huomioimista harkittaessa todistelun esittämistä viittaamalla. Soveliasuusharkinnan sisältöä avataan esityksen perusteluissa. Perusteluissa tuodaan esiin edellä todettu tavoin, että hovioikeuden tulee soveliasuusharkinnassaan kiinnittää huomiota erityisesti menettelytavalla saavutettaviin prosessitaloudellisiin hyötyihin. Toisaalta hovioikeuden tulee perustelujen mukaan punnita menettelytapaa kuitenkin aina myös laajemmin asian asianmukaisen käsittelyn ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumisen näkökulmasta (s. 76).

Hovioikeuden tulee siten jo hallituksen esityksenkin mukaan ottaa viittausmenettelyn soveliasuutta harkitessaan huomioon ne seikat, joita perustuslakivaliokunta korostaa lausunnossaan. Edellä selostetun valossa sekä saamansa selvityksen perusteella valiokunta katsoo kuitenkin, että 3 momentin säännöstä on perusteltua täsmentää nostamalla säädösten osalle momentin perusteluissa mainittuja seikkoja. Lakivaliokunta ehdottaa 3 momentin soveliasuus-kriteerin täsmentämistä siten, että suullinen todistelu voidaan esittää viittaamalla, jos hovioikeus harkitsee tämän asian laatu ja siinä esitettävän suullisen todistelun määrä huomioon ottaen soveliaaksi.

Lakivaliokunnan ehdottamassa muotoilussa suullisen todistelun määrää koskeva edellytys ohjaa esityksen perusteluita vastaavasti (s. 76) hovioikeutta sallimaan suullisen todistelun esittämisen viittaamalla siihen ennen muuta silloin, kun hovioikeudessa esitetään paljon suullista todistelua. Menettelytavan prosessitaloudelliset hyödyt olisivat yleensä silloin suurimmillaan. Asian laatua koskeva edellytys merkitsee, että hovioikeuden tulee soveliasuusharkinnassa ottaa huomioon myös muut hallituksen esityksessä (s. 76) mainitut seikat. Niistä erityistä painoa tulee antaa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumiselle.

Lakivaliokunta painottaa hallituksen esityksessä (s. 72 ja 76) mainittua seikkaa siitä, että asianosaisia tulisi kuulla ennen kuin hovioikeus päättää, salliiko se suullisen todistelun esittämisen viittaamalla siihen kokonaan tai osittain.

24 §. Pykälän uusi 2 momentti sisältää säännökset suullisen todistelun vastaanottamisjärjestyksestä. Esityksessä ehdotetun 2 momentin mukaan kärjäoikeudessa tehdyttä kuva- ja äänitallenteelta vastaanotettava suullinen todistelu otetaan vastaan ennen muuta suullista todistelua. Kärjäoikeudessa kuulusteltua henkilöä, jonka kertomus otetaan vastaan kärjäoikeudessa tehdyttä

Valiokunnan mietintö LaVM 16/2021 vp

kuva- ja äänitallenteelta, kuulustellaan kuitenkin henkilökohtaisesti lisäkysymysten esittämistä varten heti, kun hänen kertomuksensa on otettu vastaan.

Lakivaliokunta pitää kuulemisjärjestyksestä säätämistä tarpeellisena. Kuva- ja äänitallenne on aiheellista katsoa esityksessä ehdotetuin tavoin ennen muun suullisen todistelun vastaanottamista, koska se muodostaa oikeudenkäynnin perustan hovioikeudessa. Lisäkysymykset käräjäoikeudessa kuulustellulle henkilölle on taas perusteltua esittää heti hänen kertomuksensa vastaanottamisen jälkeen, koska tuo kertomus on silloin parhaiten muistissa.

Momentin mukaan pääsääntö on, että pääkäsittelyssä vastaanotetaan ensin kaikki käräjäoikeudessa tehdyt kuva- ja äänitallenteelta vastaanotettava suullinen todistelu. Vasta sitten, kun tallenne olisi katsottu, kuulusteltaisiin hovioikeudessa henkilökohtaisesti kuulusteltavia henkilöitä. Sen selventämiseksi, että kuva- ja äänitallenteelta ilmenevä kertomus otetaan hovioikeudessa vastaan vain siltä osin kuin siihen on vedottu, valiokunta pitää perusteltuna täsmentää 2 momenttia sen perusteluita vastaavaksi. Lakivaliokunta ehdottaa, että 2 momenttia muutetaan siten, että momentin viimeisen virkkeen loppu tarkistetaan muotoon "kun hänen kertomuksensa on otettu tarpeellisin osin vastaan".

Pykälän 3 momentin mukaan hovioikeus voi päättää poiketa 2 momentin mukaisesta käsittelyjärjestyksestä. Poikkeamiselle ei ole asetettu edellytyksiä, vaan se olisi hovioikeuden vapaassa harkinnassa. Ehdotettu 2 momentti ei siten estä hovioikeutta menettelemästä kulloisessakin tilanteessa tarkoituksenmukaisimpana pitämällään tavalla. Valiokunta pitää 2 ja 3 momentin sääntelyä kokonaisuudessaan lähtökohtaisesti asianmukaisena edellä 2 momenttiin ehdotetuin tarkistuksin.

6. Laki turvatarkastuksista tuomioistuimissa annetun lain 1 ja 5 §:n muuttamisesta.

5 §. Turvatarkastustoimenpiteet. Pykälään ehdotetaan uutta 3 momenttia, jonka mukaan henkilö, joka haluaa katsoa tuomioistuimessa kuva- ja äänitallennetta, ja hänen mukanaan olevat tavat voidaan tarkastaa sen selvittämiseksi, ettei hänellä ole mukanaan kuvan tallentamiseen soveltuvaa välinettä, jos on perusteltua aihetta epäillä, että henkilö tallentaisi oikeudettomasti kuvaa kuva- ja äänitallenteesta. Turvatarkastajalla on samoin edellytyksin oikeus ottaa pois tarkastuksessa tai muuten löydetty kuvan tallentamiseen soveltuva väline. Esityksen perustelujen mukaan tarkoituksena on ennaltaehkäistä riskiä siitä, että kuvaa kuva- ja äänitallenteesta levitetään ja tällä tavoin loukataan tallenteella esiintyvän henkilön yksityisyyttä (s. 89).

Valiokunta on edellä yleisperusteluissa arvioinut kuva- ja äänitallenteella esiintyvän henkilön yksityisyydensuojaa ja pitänyt perusteltuna, että kuva- ja äänitallenteen katsojille voidaan tehdä turvatarkastus ja ottaa heiltä pois kuvan tallentamiseen soveltuvat välineet. Yleisperusteluissa todetu tavoin valiokunta pitää kuitenkin perustellumpana esityksessä ehdotetusta poiketen ratkaisua, jonka mukaan kuva- ja äänitallennetta katsovalta henkilöltä voidaan poikkeuksetta ottaa pois kuvan tallentamiseen soveltuvat välineet. Edellä todetun toteuttamiseksi lakivaliokunta ehdottaa, että esityksessä ehdotetun uuden 3 momentin ensimmäisen virkkeen lopusta poistetaan muotoilu "jos on perusteltua aihetta epäillä, että henkilö tallentaisi oikeudettomasti kuvaa kuva- ja äänitallenteesta".

Valiokunnan mietintö LaVM 16/2021 vp

Lakivaliokunta toteaa selvyyden vuoksi, että ehdotettu säännös ei merkitse sitä, että turvatarkastus kuva- ja äänitallenteiden katsojille tulee tehdä aina jo silloin, kun tallenteiden katsomista haluava henkilö saapuu tuomioistuimeen. Henkilö voidaan ohjata turvatarkastukseen esimerkiksi hänen esittäessään tuomioistuimen kansliassa pyynnön nähdä kuva- ja äänitallenteita. Se on usein väistämätöntäkin, sillä todennäköisesti tuomioistuimen henkilökunta saa vasta tällöin ylipäätään tietää jonkun tuomioistuimen tiloissa oleskelevan henkilön halukkuudesta tutustua kuva- ja äänitallenteisiin. Kuten momentissa ehdotetaankin säädettäväksi, turvatarkastus tulee tehdä kuva- ja äänitallenteen katsomista haluavalle henkilölle, ei kaikille tuomioistuimeen saapuville. Valiokunta painottaa, että tällainen turvatarkastus tulee tehdä vasta silloin, kun pyyntö katsoa kuva- ja äänitallennetta esitetään.

Hallituksen esityksessä ei myöskään esitetä, että kuvan tallentamiseen soveltuvat välineet voitaisiin ottaa pois kaikilta tuomioistuinten tiloissa olekelevilta. Hallussapito-oikeutta esitetään rajoitettavaksi vain kuva- ja äänitallenteiden katsomiseen liittyen. Valiokunta toteaa, että yleinen kieltö ei olisikaan perusteltu, koska se ei olisi tarpeen kuva- ja äänitallenteilla esiintyvien henkilöiden yksityisyyden suojaamiseksi.

Edellä selostetun selventämiseksi lakivaliokunta ehdottaa 5 §:n 3 *momentin* muuttamista siten, että muotoilu "ettei hänellä ole mukanaan kuvan tallentamiseen soveltuvaa välinettä" muutetaan kuulumaan "ettei hänellä ole kuva- ja äänitallennetta katsoessaan mukanaan kuvan tallentamiseen soveltuvaa välinettä". Valiokunta ehdottaa myös, että momentin viimeiseen virkkeeseen lisätään sanat "kuva- ja äänitallenteen katsomisen ajaksi".

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Lakivaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE 133/2021 vp sisältyvät 2.—5. lakiehdotuksen.

Eduskunta hyväksyy muutettuna hallituksen esitykseen HE 133/2021 vp sisältyvät 1. ja 6. lakiehdotuksen. (Valiokunnan muutosehdotukset)

Eduskunta hyväksyy kolme lausumaa. (Valiokunnan lausumaehdotukset)

Valiokunnan mietintö LaVM 16/2021 vp

Valiokunnan muutosehdotukset

1.

Laki

oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan oikeudenkäymiskaaren 22 luvun 13 § ja 26 luvun 24 a §, sellaisina kuin ne ovat, 22 luvun 13 § laissa 768/2002 ja 26 luvun 24 a § laeissa 381/2003 ja 732/2015,

muutetaan 2 luvun 8 §:n 3 momentti, 5 luvun 17 §:n 1 momentti, 6 luvun 2 a §:n 1 momentti ja 12 §, 17 luvun 48 §:n 1 momentti ja 59 §:n 1 momentti, 22 luvun 5 §:n 1 momentin 3 kohta sekä 6, 9 ja 10 §, 24 luvun 7 §:n 1 momentin 4 kohta ja 15 §:n 1 momentin 4 kohta, 25 luvun 15 §:n 2 momentti, 16 §:n 1 momentti ja 18 §:n 1 momentti, 25 a luvun 14 §:n 1 momentti, 26 luvun 9 §:n 2 momentti, 12 §:n 2 ja 3 momentti, 13 §:n 1 momentti, 18 §:n 3 momentti, 19 §:n 1 momentti, 20 §:n 2 momentti, 24 §:n 2 momentti, 27 §:n 1 ja 2 momentti, 27 luvun 5 § ja 30 luvun 20 §:n 1 momentti,

sellaisina kuin ne ovat, 2 luvun 8 §:n 3 momentti, 22 luvun 9 §, 25 luvun 15 §:n 2 momentti sekä 26 luvun 9 §:n 2 momentti ja 12 §:n 2 ja 3 momentti laissa 381/2003, 5 luvun 17 §:n 1 momentti ja 6 luvun 12 § laissa 1052/1991, 6 luvun 2 a §:n 1 momentti laissa 595/1993, 17 luvun 48 §:n 1 momentti ja 59 §:n 1 momentti laissa 732/2015, 22 luvun 5 §:n 1 momentin 3 kohta, 25 luvun 18 §:n 1 momentti ja 26 luvun 24 §:n 2 momentti laissa 768/2002, 22 luvun 6 ja 10 § laissa 1064/1991, ~~22 luvun 9 §, 25 luvun 15 §:n 2 momentti sekä 26 luvun 9 §:n 2 momentti ja 12 §:n 2 ja 3 momentti laissa 381/2003,~~ 24 luvun 7 §:n 1 momentin 4 kohta ja 15 §:n 1 momentin 4 kohta, 26 luvun 18 §:n 3 momentti, 19 §:n 1 momentti, 20 §:n 2 momentti ja 27 §:n 1 ja 2 momentti sekä 27 luvun 5 § laissa 165/1998, 25 luvun 16 §:n 1 momentti laissa 362/2010, 25 a luvun 14 §:n 1 momentti laissa 650/2010, 26 luvun 13 §:n 1 momentti laissa 683/2016 ja 30 luvun 20 §:n 1 momentti laissa 104/1979, sekä

lisätään 6 lukuun uusi 12 a §, 17 luvun 46 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 732/2015, uusi 2 momentti ~~ja 53 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 732/2015, uusi 4 momentti,~~ 22 luvun 5 §:n 1 momenttiin, sellaisena kuin se on laissa 768/2002, uusi 4 kohta, 26 lukuun uusi 15 a §, luvun 23 §:ään, sellaisena kuin se on laeissa 165/1998 ja 732/2015, uusi 2 momentti, jolloin nykyinen 2 momentti siirtyy 3 momentiksi, luvun 24 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 768/2002, uusi 2 momentti, jolloin muutettu 2 momentti siirtyy 3 momentiksi, ja luvun 27 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 165/1998, uusi 2 ja 3 momentti, jolloin muutettu 2 momentti ja nykyinen 3 momentti siirtyvät 4 ja 5 momentiksi,

seuraavasti:

Valiokunnan mietintö LaVM 16/2021 vp

2 luku (Uusi)

Päätösvaltaisuudesta

8 §

Yksi jäsen voi lisäksi päättää, että asiassa toimitetaan pääkäsittely, ja tehdä pääkäsittelyn toimitamiseen liittyvät ratkaisut sekä päättää myös muista asian valmisteluun liittyvistä toimenpiteistä ja asian valmistelussa vahvistaa sovinnon. Yksi jäsen ei kuitenkaan voi hylätä pyyntöä määräjäoikeudessa kuulustellun henkilön kuulustelemisesta pääkäsittelyssä henkilökohtaisesti uudelleen tai lisäkysymysten esittämistä varten. Yhden jäsenen toimivaltaan kuuluvissa asioissa yksi jäsen voi päättää myös puolustajan, oikeudenkäyntiavustajan ja tukihenkilön palkkiosta ja kulu- jen korvaamisesta sekä velvollisuudesta korvata oikeudenkäyntikulut ja todistelukustannukset.

5 luku

Riita-asian vireillepano ja valmistelu

17 §

Tuomioistuimen on toimitettava valmistelu siten, että asia voidaan käsitellä pääkäsittelyssä yhtäjaksoisesti ja jäsennellysti.

6 luku

Riita-asian pääkäsittely

2 a §

Tuomioistuimen on valvottava, että asia käsitellään jäsennellysti ja että käsittelyssä noudatetaan selvyyttä ja järjestystä. Tuomioistuin voi myös määrätä, että asian erilliset kysymykset tai erilliset osat käsitellään erikseen.

12 §

Uudessa pääkäsittelyssä asia on käsiteltävä uudelleen. Aikaisemmin vastaanotettu suullinen todistelu on otettava vastaan uudelleen kuva- ja äänitallenteelta siltä osin kuin sillä on merkitystä asiassa. Lisä- ja uudelleenkuulusteluun sekä suullisen todistelun esittämiseen viittaamalla siihen sovelletaan uudessa pääkäsittelyssä 26 luvun 15 a §:ää.

Aikaisemmin vastaanotettu kirjallinen todistelu on otettava vastaan uudelleen siltä osin kuin sillä on merkitystä asiassa.

Jos aikaisemmin vastaanotetun todistelun vastaanottamiselle uudelleen on este, todistelusta on otettava tarpeellinen selko aikaisemman pääkäsittelyn oikeudenkäyntiaineistosta.

Valiokunnan mietintö LaVM 16/2021 vp

12 a §

Asiassa, jonka ylempi tuomioistuin on palauttanut käräjäoikeuteen, aikaisemmin vastaanotettu suullinen todistelu otetaan pääkäsittelyssä vastaan kuva- ja äänitallenteelta, jos sitä voidaan pitää palauttamisen syy huomioon ottaen soveliaana. Jos suullinen todistelu vastaanotetaan kuva- ja äänitallenteelta, lisä- ja uudelleenkuulusteluun sekä suullisen todistelun esittämiseen viittaamalla siihen sovelletaan 26 luvun 15 a §:ää.

17 luku

Todistelusta

46 §

Puheenjohtajan on ennen kuulustelua ilmoitettava todistajalle, asiantuntijalle sekä todistelutarcoituksessa kuultavalle asianosaiselle tai muulle henkilölle, että kuulustelu tallennetaan.

48 §

Riita-asiassa kuulustellaan ennen muun suullisen todistelun vastaanottamista asianosaisia ja rikosasiassa asianomistajaa ja vastaajaa, jollei tuomioistuin erityisestä syystä päätä toisin. Kuulustelu toimitetaan siten kuin jäljempänä tässä pykälässä säädetään. Jos asian jäsenneily käsittely sitä edellyttää tai jos se on muuten tarpeen, 2—4 momentissa säädetystä voidaan kuitenkin poiketa.

~~53 §~~

~~Sen estämättä, mitä 22 luvun 6 §:n 1 momentissa säädetään, anonyymien todistajien kuulemisesta käräjäoikeudessa tallennetaan vain ääni, jos se on anonyymien todistajien henkilöllisyyden saalamiseksi välttämätöntä.~~

59 §

Pääkäsittelyn ulkopuolella vastaanotettua todistetta ei oteta uudelleen vastaan pääkäsittelyssä. Todistelu on kuitenkin otettava vastaan uudelleen, jos asianosainen on ollut poissa ja hän sitä pyytää ja hänen poissaolonsa on aiheutunut laillisesta esteestä, jota hän ei ole voinut ajoissa ilmoittaa, tai tuomioistuin harkitsee todistelun uudelleen vastaanottamisen erityisestä syystä tarpeelliseksi. Suullinen todistelu voidaan ottaa tarpeellisilta osin uudelleen vastaan myös kuva- ja äänitallenteelta.

Valiokunnan mietintö LaVM 16/2021 vp

22 luku

Käräjäoikeuden pöytäkirja ja todistelun taltiointi

5 §

Pääkäsittelyn pöytäkirjaan on 3 §:ssä säädetyn lisäksi merkittävä asian käsittelyn kannalta tarpeelliset tiedot ja siinä on mainittava:

-
- 3) todistajat, asiantuntijat ja muut asiassa kuullut henkilöt sekä esitetyt muut todisteet,
 - 4) tiedot asiassa vastaanotetusta suullisesta todistelusta tehdystä kuva- ja äänitallenteesta.
-

6 §

Todistajan, asiantuntijan sekä todistelutarkoituksessa kuullun asianosaisen tai muun henkilön kuulustelusta on käräjäoikeudessa tehtävä kuva- ja äänitallenne.

Jos kuva- ja äänitallenteen tekeminen ei ole mahdollista, kuulustelun keskeinen sisältö on merkittävä pöytäkirjaan. Pöytäkirjattu kuulustelu on heti luettava ja pöytäkirjaan on merkittävä kuulusteltavan ilmoitus siitä, onko kuulustelun sisältö ymmärretty oikein.

Kuulustelusta tallennetaan kuitenkin vain ääni, jos se on anonyymien todistajien henkilöllisyyden salaamiseksi välttämätöntä tai jos siihen on muu erityisen painava syy. (Uusi 3 mom.)

9 §

Asiaa käsittelevässä tuomioistuimessa voidaan tarpeellisilta osin tehdä kirjallinen toisinto tallennetusta kertomuksesta, jos tuomioistuin katsoo sen edistävän asian käsittelyä.

10 §

Kuva- ja äänitallenne säilytetään 30 päivää siitä, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu.

24 luku

Tuomioistuimen ratkaisu

7 §

Käräjäoikeuden tuomio laaditaan erilliseksi asiakirjaksi. Siinä on oltava:

-
- 4) luettelo esitetyistä todisteista;
-

15 §

Hovioikeuden tuomiossa ja lopullisessa päätöksessä on oltava:

-
- 4) luettelo hovioikeudessa esitetyistä todisteista;
-

Valiokunnan mietintö LaVM 16/2021 vp

25 luku

Muutoksenhaku kärjäoikeudesta hovioikeuteen

15 §

Jos valittaja haluaa, että hovioikeudessa toimitetaan pääkäsittely, hänen on perusteltava pyyntönsä. Hänen on myös ilmoitettava käsityksensä siitä, onko pääkäsittelyssä otettava vastaan suullista todistelua tai kuultava muussa tarkoituksessa asianosaista henkilökohtaisesti. Lisäksi hänen on ilmoitettava, keiden kärjäoikeudessa kuulusteltujen henkilöiden kertomukset on tarpeellista ottaa vastaan, ja miltä osin ne on tarpeellista ottaa vastaan. Jos valittaja haluaa kuulustella kärjäoikeudessa kuulusteltua henkilöä henkilökohtaisesti uudelleen tai lisäkysymysten esittämistä varten taikka esittää suullista todistelua pääkäsittelyssä viittaamalla siihen, hänen on perusteltava pyyntönsä.

16 §

Valituskirjelmässä on ilmoitettava asianosaisten nimet ja heidän laillisen edustajansa tai asiamiehensä taikka avustajansa yhteystiedot sekä se postiosoite ja mahdollinen muu osoite, johon asiaa koskevat kehotukset, kutsut ja ilmoitukset voidaan valittajalle lähettää (*prosessiosoite*). Lisäksi valittajan on soveltuvalla tavalla ilmoitettava niiden henkilöiden puhelinnumerot ja muut yhteystiedot, joita hän haluaa kuulustella hovioikeudessa henkilökohtaisesti. Jos jokin tieto myöhemmin muuttuu, valittajan tulee viipymättä ilmoittaa siitä hovioikeudelle.

18 §

Kärjäoikeuden kansliaan toimitetut, hovioikeudelle osoitetut kirjelmät ja niihin liittyvät asiakirjat on kärjäoikeudesta viipymättä lähetettävä hovioikeuteen. Samalla on lähetettävä asiaa koskeva asiakirjavihko. Kärjäoikeuden tuomiosta ja erilliseksi asiakirjaksi laaditusta päätöksestä lähetetään kuitenkin vain jäljennökset.

25 a luku

Valitusasian valmistelun aloittaminen hovioikeudessa ja jatkokäsittelylupa

14 §

Hovioikeus päättää jatkokäsittelyluvan myöntämistä koskevan kysymyksen kärjäoikeuden ratkaisun, valituksen, mahdollisen vastauksen ja tarvittaessa myös muun kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella kirjallisessa menettelyssä. Erityisestä syystä hovioikeus voi ottaa huomioon myös kärjäoikeudessa tehdyn kuva- ja äänitallenteen.

Valiokunnan mietintö LaVM 16/2021 vp

26 luku

Valitusasian käsittelyn jatkaminen hovioikeudessa

9 §

Valmistelussa hovioikeus myös päättää:

- 1) otetaanko pääkäsittelyssä vastaan suullista todistelua tai kuullaanko asianosaista henkilökohtaisesti muussa tarkoituksessa;
 - 2) keiden käräjäoikeudessa kuulusteltujen henkilöiden kertomukset otetaan pääkäsittelyssä vastaan käräjäoikeudessa tehdyttä kuva- ja äänitallenteelta, ja miltä osin ne otetaan vastaan;
 - 3) kuulustellaanko käräjäoikeudessa kuulusteltua henkilöä pääkäsittelyssä henkilökohtaisesti uudelleen;
 - 4) kuulustellaanko käräjäoikeudessa kuulusteltua henkilöä pääkäsittelyssä henkilökohtaisesti lisäkysymysten esittämistä varten;
 - 5) esitetäänkö käräjäoikeudessa vastaanotettu suullinen todistelu pääkäsittelyssä viittaamalla siihen, ja miltä osin;
 - 6) otetaanko hovioikeudessa vastaan uutta suullista todistelua.
-

12 §

Jos asia ratkaistaan kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella eikä valittajan vastapuoli ole käyttänyt hovioikeudessa puhevaltaa, asiaa ratkaistaessa otetaan kuitenkin huomioon hänen asiassa aikaisemmin esittämänsä kirjallinen oikeudenkäyntiaineisto.

Tarvittaessa kuva- ja äänitallenteelta on otettava selko käräjäoikeudessa vastaanotetun todistelun sisällöstä.

13 §

Hovioikeuden pääkäsittelyssä kuullaan asianosaisia sekä vastaanotetaan suullista todistelua ja muuta selvitystä.

15 a §

Käräjäoikeudessa vastaanotettu suullinen todistelu otetaan pääkäsittelyssä vastaan käräjäoikeudessa tehdyttä kuva- ja äänitallenteelta, jollei ole erityistä syytä kuulustella käräjäoikeudessa kuulusteltua henkilöä henkilökohtaisesti uudelleen.

Käräjäoikeudessa kuulusteltua henkilöä voidaan kuulustella pääkäsittelyssä henkilökohtaisesti myös lisäkysymysten esittämistä varten, jos se on hovioikeudessa vedottujen uusien seikkojen tai todisteiden vuoksi taikka muusta syystä tarpeen asian selvittämiseksi.

Käräjäoikeudessa tehdyttä kuva- ja äänitallenteelta vastaanotettava suullinen todistelu voidaan esittää pääkäsittelyssä kokonaan tai osittain viittaamalla siihen, jos hovioikeus harkitsee tämän asian laatu ja siinä esitettävän suullisen todistelun määrä huomioon ottaen soveliaaksi. Hovioikeus perehtyy viittaamalla esitettyyn suulliseen todisteluun asianosaisten ja yleisön läsnä olematta.

Valiokunnan mietintö LaVM 16/2021 vp

18 §

Valittajan vastapuoli, jonka läsnäoloa ei pidetä tarpeellisena, kutsutaan pääkäsittelyyn uhalla, että asia voidaan ratkaista hänen poissaolostaan huolimatta.

19 §

Asianosainen tai hänen laillinen edustajansa voidaan sakon uhalla velvoittaa saapumaan pääkäsittelyyn kuultavaksi henkilökohtaisesti, jos sitä pidetään asian selvittämiseksi tarpeellisena.

20 §

Jos valittajan vastapuoli tai tämän laillinen edustaja on jäänyt pois pääkäsittelystä, johon häntä on kehoitettu saapumaan sakon uhalla, hänelle voidaan asettaa korkeampi uhkasakko. Jos hänet on velvoitettu saapumaan kuultavaksi henkilökohtaisesti, hänet voidaan määrätä tuotavaksi saamaan tai myöhempään istuntoon.

23 §

Jos todistajan, asiantuntijan tai muun todistelutarkoituksessa kuultavan henkilön kuin asianosaisen kertomus otetaan pääkäsittelyssä vastaan käräjäoikeudessa tehdyttä kuva- ja äänitallenteelta, hänet kutsutaan pääkäsittelyyn vain, jos häntä kuulustellaan pääkäsittelyssä henkilökohtaisesti uudelleen tai lisäkysymysten esittämistä varten.

24 §

Käräjäoikeudessa tehdyttä kuva- ja äänitallenteelta vastaanotettava suullinen todistelu otetaan vastaan ennen muuta suullista todistelua. Käräjäoikeudessa kuulusteltua henkilöä, jonka kertomus otetaan vastaan käräjäoikeudessa tehdyttä kuva- ja äänitallenteelta, kuulustellaan kuitenkin henkilökohtaisesti lisäkysymysten esittämistä varten heti, kun hänen kertomuksensa on otettu **tarpeellisin osin** vastaan.

Edellä 1 ja 2 momentissa säädetystä järjestyksestä saadaan kuitenkin tarvittaessa poiketa.

27 §

Pöytäkirjaan on lisäksi merkittävä asian käsittelyn kannalta tarpeelliset tiedot ja asiassa esitetyt todisteet.

Pöytäkirjaan on merkittävä:

1) keiden käräjäoikeudessa kuulusteltujen henkilöiden kertomukset on otettu pääkäsittelyssä vastaan käräjäoikeudessa tehdyttä kuva- ja äänitallenteelta, ja miltä osin ne on otettu vastaan;

2) keitä käräjäoikeudessa kuulusteltuja henkilöitä on kuulusteltu pääkäsittelyssä henkilökohtaisesti uudelleen;

3) keitä käräjäoikeudessa kuulusteltuja henkilöitä on kuulusteltu pääkäsittelyssä henkilökohtaisesti lisäkysymysten esittämistä varten;

Valiokunnan mietintö LaVM 16/2021 vp

4) mitä uutta suullista todistelua on otettu vastaan.

Pöytäkirjaan on merkittävä, jos suullista todistelua on esitetty tämän luvun 15 a §:n 3 momentissa säädetyllä tavalla.

Todistajan, asiantuntijan sekä todistelutarkoituksessa kuullun asianosaisen tai muun henkilön kuulustelusta on tehtävä äänitallenne. Äänitallenne säilytetään 30 päivää siitä, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu. Jos äänitallenteen tekeminen ei ole mahdollista, kuulustelun keskeinen sisältö on merkittävä pöytäkirjaan. Pöytäkirjattu kuulustelu on heti luettava ja pöytäkirjaan on merkittävä kuulusteltavan ilmoitus siitä, onko kuulustelun sisältö ymmärretty oikein.

27 luku

Menettelystä hovioikeuden ensimmäisenä oikeusasteena käsittelemissä riita- ja rikosasioissa

5 §

Kutsuttaessa asianosaiset pääkäsittelyyn ja pääkäsittelyä toimitettaessa noudatetaan soveltuvin osin, mitä riita- ja rikosasioiden käsittelystä käräjäoikeudessa säädetään. Suullinen todistelu tallennetaan kuitenkin noudattaen 26 luvun 27 §:n 4 momenttia.

30 luku

Muutoksenhaku hovioikeudesta korkeimpaan oikeuteen

20 §

Korkein oikeus toimittaa tarvittaessa suullisen käsittelyn, jossa voidaan kuulla asianosaisia, todistajia ja asiantuntijoita sekä vastaanottaa muuta selvitystä. Käräjäoikeudessa vastaanotetun suullisen todistelun osalta noudatetaan 26 luvun 15 a §:ää. Suullinen käsittely saadaan rajoittaa koskemaan osaa muutoksenhaun kohteena olevasta asiasta.

Tämän lain voimaantulosta säädetään erikseen lailla.

2.

Laki

oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 5 luvun 10 §:n 1 momentti ja 13 §:n 1 momentti, 6 luvun 5 §:n 1 momentti ja 12 §, 7 luvun 11 § ja 11 luvun 6 §:n 1 momentin 4 kohta,
sellaisina kuin niistä ovat 5 luvun 13 §:n 1 momentti laissa 243/2006 ja 11 luvun 6 §:n 1 momentin 4 kohta laissa 167/1998, sekä
lisätään 5 lukuun uusi 10 b § ja 6 lukuun uusi 12 a § seuraavasti:

5 luku

Syytteen vireillepanosta

10 §

Asiassa on toimitettava suullinen valmistelu, jos pääkäsittelyn keskittämisen tai asian jäsenllynn käsittelyn turvaaminen sitä edellyttää.

10 b §

Tuomioistuimen on valmistelun kuluessa tehtävä kirjallinen yhteenveto asianosaisten vaatimuksista, niiden perusteista sekä tarvittaessa todisteista ja siitä, mitä kullakin todisteella aiotaan näyttää toteen, jos se on asian laajuuden vuoksi tai muusta erityisestä syystä tarpeen.

Yhteenveto on tehtävä jo ennen suullisen valmistelun istuntoa, jos sen voidaan katsoa edistävän suullisen valmistelun toimittamista. Valmistelun edetessä yhteenvetoa tulee tarvittaessa täydentää.

Asianosaisille on varattava tilaisuus lausua käsityksensä yhteenvedosta.

13 §

Jos vastaaja on vangittuna, matkustuskiellossa tai virantoimituksesta pidätettynä, pääkäsittely on aloitettava kahden viikon kuluessa rikosasian vireilletulosta. Määräaika on kolme viikkoa, jos asiassa toimitetaan suullinen valmistelu. Jos vangitsemisesta, matkustuskiellosta tai virantoimituksesta pidättämisestä on päätetty syytteen nostamisen jälkeen, määräaika lasketaan siitä, kun päätös on tehty.

Valiokunnan mietintö LaVM 16/2021 vp

6 luku

Pääkäsittelystä

5 §

Tuomioistuimen tehtävänä on valvoa, että asia käsitellään jäsennellysti ja että käsittelyssä noudatetaan selvyyttä ja järjestystä. Tuomioistuin voi myös määrätä, että asian erillinen osa tai oikeudenkäyntiä koskeva kysymys käsitellään erikseen tai että jokin muu poikkeus tehdään 7 §:ssä säädetyistä käsittelyjärjestyksestä.

12 §

Uudessa pääkäsittelyssä asia on käsiteltävä uudelleen. Aikaisemmin vastaanotettu suullinen todistelu on otettava vastaan uudelleen kuva- ja äänitallenteelta siltä osin kuin sillä on merkitystä asiassa. Lisä- ja uudelleenkuulusteluun sekä suullisen todistelun esittämiseen viittaamalla siihen sovelletaan uudessa pääkäsittelyssä oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 15 a §:ää.

Aikaisemmin vastaanotettu kirjallinen todistelu on otettava vastaan uudelleen siltä osin kuin sillä on merkitystä asiassa.

Jos aikaisemmin vastaanotetun todistelun vastaanottamiselle uudelleen on este, todistelusta on otettava tarpeellinen selko aikaisemman pääkäsittelyn oikeudenkäyntiaineistosta.

12 a §

Asiassa, jonka ylempi tuomioistuin on palauttanut kärjäoikeuteen, aikaisemmin vastaanotettu suullinen todistelu otetaan pääkäsittelyssä vastaan kuva- ja äänitallenteelta, jos sitä voidaan pitää palauttamisen syy huomioon ottaen soveliaana. Jos suullinen todistelu vastaanotetaan kuva- ja äänitallenteelta, lisä- ja uudelleenkuulusteluun sekä suullisen todistelun esittämiseen viittaamalla siihen sovelletaan oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 15 a §:ää.

7 luku

Asianomistajan yksin ajaman rikosasian käsittelystä

11 §

Tuomioistuimen on toimitettava valmistelu siten, että asia voidaan käsitellä pääkäsittelyssä yhtäjaksoisesti ja jäsennellysti.

11 luku

Tuomioistuimen ratkaisusta

6 §

Kärjäoikeuden tuomio laaditaan erilliseksi asiakirjaksi. Siinä on oltava:

Valiokunnan mietintö LaVM 16/2021 vp

4) luettelo esitetyistä todisteista;

Tämän lain voimaantulosta säädetään erikseen lailla.

3.

Laki

oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 13 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (370/2007) 13 § seuraavasti:

13 §

Asiakirjan antamistavat

Oikeudenkäyntiasiakirjan antamistavoista säädetään viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 16 §:ssä.

Käräjäoikeudessa tehdystä kuva- ja äänitallenteesta voidaan antaa tieto vain luovuttamalla tallenne tuomioistuimessa nähtäväksi. Käräjäoikeudessa tehdyn kuva- ja äänitallenteen äänestä voidaan kuitenkin antaa tieto noudattaen viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 16 §:ää.

Muusta kuin 2 momentissa tarkoitettusta kuva- ja äänitallenteesta voidaan antaa tieto vain luovuttamalla tallenne tuomioistuimessa nähtäväksi, jos tallenteen sisältö huomioon ottaen on syytä olettaa, että tiedon antaminen muulla tavoin voisi johtaa tallenteessa esiintyvien henkilöiden yksityisyyden suojan loukkaamiseen.

Tämän lain voimaantulosta säädetään erikseen lailla.

4.

Laki

elinkautisvankien vapauttamismenettelystä annetun lain 10 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan elinkautisvankien vapauttamismenettelystä annetun lain (781/2005) 10 § seuraavasti:

10 §

Täydentävät säännökset

Jollei tässä laissa toisin säädetä, asian käsittelyssä noudatetaan lisäksi rikosasioiden käsittelystä käräjäoikeudessa voimassa olevia säännöksiä. Suullisessa käsittelyssä vastaanotettava suullinen todistelu tallennetaan kuitenkin noudattaen oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 27 §:n 4 momenttia.

Tämän lain voimaantulosta säädetään erikseen lailla.

5.

Laki

oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetun lain 4 luvun 17 §:n ja 5 luvun 10 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetun lain (100/2013) 4 luvun 17 § ja 5 luvun 10 §:n 1 momentti, sellaisena kuin niistä on ensin mainittu laissa 600/2018, seuraavasti:

Valiokunnan mietintö LaVM 16/2021 vp

4 luku

Teollis- ja tekijänoikeudellisten asioiden käsittely

17 §

Oikeudenkäymiskaaren soveltaminen

Jollei tästä laista tai teollis- tai tekijänoikeudellisen riita- tai hakemusasian osalta 1 luvun 4 §:n 1 momentin 1—10, 13 tai 15 kohdassa taikka 2, 4 tai 5 momentissa mainitusta laista muuta johdu, mainituissa lainkohdissa mainituissa laeissa markkinaoikeuden toimivaltaan kuuluviksi säädettyjen riita- ja hakemusasioiden sekä mainitun luvun 5 §:ssä tarkoitettujen riita-asioiden käsittelyyn markkinaoikeudessa sovelletaan, mitä oikeudenkäymiskaaressa säädetään riita- ja hakemusasioiden käsittelystä kärjäoikeudessa. Näissä asioissa vastaanotettava suullinen todistelu tallennetaan kuitenkin noudattaen oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 27 §:n 4 momenttia.

5 luku

Markkinaoikeudellisten asioiden käsittely

10 §

Istunto

Markkinaoikeuden on toimitettava markkinaoikeudellisessa asiassa istunto. Istunnossa vastaanotettava suullinen todistelu tallennetaan noudattaen oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 27 §:n 4 momenttia.

Tämän lain voimaantulosta säädetään erikseen lailla.

6.

Laki

turvatarkastuksista tuomioistuimissa annetun lain 1 ja 5 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan turvatarkastuksista tuomioistuimissa annetun lain (1121/1999) 1 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa 847/2020, ja
lisätään 5 §:ään uusi 3 momentti, jolloin nykyinen 3 momentti siirtyy 4 momentiksi, seuraavasti:

1 §

Lain tarkoitus ja soveltamisala

Tuomioistuimessa voidaan järjestää turvatarkastuksia turvallisuudesta huolehtimiseksi, järjestyksen turvaamiseksi, yksityisyyden suojaamiseksi ja omaisuuden suojelemiseksi siten kuin tässä laissa säädetään. Tätä lakia sovelletaan myös niissä viranomaisissa, jotka järjestävät suullisia käsittelyjä oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain (808/2019) nojalla.

5 §

Turvatarkastustoimenpiteet

Turvatarkastajalla on myös oikeus 1 momentissa säädetyn tavoin tarkastaa henkilö, joka haluaa katsoa tuomioistuimessa kuva- ja äänitallennetta, ja hänen mukanaan olevat tavarat sen selvittämiseksi, ettei hänellä ole kuva- ja äänitallennetta katsoessaan mukanaan kuvan tallentamiseen soveltuvaa välinettä, jos on perusteltua aihetta epäillä, että henkilö tallentaisi oikeudettomasti kuvaa kuva- ja äänitallenteesta. Turvatarkastajalla on samoin edellytyksin oikeus ottaa pois tarkastuksessa tai muuten löydetty kuvan tallentamiseen soveltuva väline kuva- ja äänitallenteen katsomisen ajaksi.

Tämän lain voimaantulosta säädetään erikseen lailla.

Valiokunnan mietintö LaVM 16/2021 vp

Valiokunnan lausumaehdotukset

1. *Eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto antaa eduskunnalle selonteon oikeusvaltion turvaamisesta ja vahvistamisesta sekä oikeudenhoidon toimintaedellytyksistä vuoden 2022 loppuun mennessä.*
2. *Eduskunta edellyttää, että ennen uudistuksen voimaantuloa tietojärjestelmien ja teknisten ratkaisujen tulee olla valmiina ja toimintavarmat. Lisäksi on huolehdittava tarvittavasta koulutuksesta ja muusta valmistautumisesta sekä uudistuksen edellyttämistä resursseista. Edellä mainituista seikoista on annettava selvitys lakivaliokunnalle uudistuksen voimaantuloa koskevan hallituksen esityksen yhteydessä.*
3. *Eduskunta edellyttää, että hallitus seuraa suullisen todistehun tallentamista ja vastaanottamista yleisissä tuomioistuimissa koskevan uudistuksen toimivuutta ja vaikutuksia sekä antaa asiasta lakivaliokunnalle selvityksen viimeistään viiden vuoden kuluessa uudistuksen voimaantulosta.*

Helsingissä 2.12.2021

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Leena Meri ps
jäsen Hanna Huttunen kesk
jäsen Pihla Keto-Huovinen kok
jäsen Marko Kilpi kok
jäsen Jari Kinnunen kok
jäsen Antero Laukkanen kd
jäsen Matias Mäkyne sd (osittain)
jäsen Jouni Ovaska kesk
jäsen Mari Rantanen ps
jäsen Mirka Soinikoski vihr
jäsen Sebastian Tynkkynen ps
jäsen Matti Vanhanen kesk
jäsen Paula Werning sd
varajäsen Tuomas Kettunen kesk

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Mikko Monto